

Australian Government

Department of Immigration and Citizenship

Početak života u Australiji

Dobro došli u

Australian Capital Territory

Hrvatski

Siječanj 2009.

Datum izdanja: Siječanj 2009.

Telefonski brojevi: Telefonski brojevi koji počinju s 1800 besplatni su ako nazivate s kućnog telefona, a s javne govornice plaćate istu cijenu kao i za mjesni poziv. Razgovore koji počinju brojem 13 ili 1300 plaćate kao i mjesne pozive. Neki od brojeva koji počinju s 1300 i 1800 mogu se koristiti jedino izvan glavnog grada. Pozive s mobilnih telefona plaćate po cijeni za mobilne telefone.

Za brojeve koji ne počinju s 13, 1300 ili 1800: Ako zovete izvan Australije, prvo otipkajte pozivni broj za Australiju 61, zatim predbroj za regiju bez 0, a onda telefonski broj. Ako zovete iz Australije, ali izvan države ili teritorija koji zovete, otipkajte predbroj za regiju, a onda telefonski broj.

Napomena: Mada su Department of Immigration and Citizenship (Ministarstvo useljavanja i državljanstva) i drugi sudionici nastojali osigurati da informacije u ovoj brošuri budu točne u vrijeme kad je brošura tiskana, u njoj su razni materijali koji podliježu redovitim promjenama. Ministarstvo ili sudionici ne snose zakonsku odgovornost zbog nehata ako netko pretrpi gubitak ili štetu kao posljedicu oslanjanja na informacije u ovoj brošuri.

Sadržaj

Uvod	5
1. Što treba učiniti ubrzo nakon dolaska	6
A. Podnijeti molbu za Tax File Number (porezni broj).....	6
B. Prijaviti se u Medicare i razmotriti mogućnost uzimanja privatnog zdravstvenog osiguranja.....	6
C. Otvoriti bankovni račun	7
D. Prijaviti se u Centrelink	7
E. Javiti se u Health Undertaking Service	8
F. Upisati se na satove engleskog	8
G. Upisati djecu u školu.....	8
H. Podnijeti zahtjev za vozačku dozvolu	9
2. Pomoć u engleskom	10
Usluge prevođenja i tumačenja	10
Učenje engleskog za odrasle	11
3. Hitne službe	13
Police (Policija).....	13
Ambulance (Hitna pomoć).....	13
Fire Brigade (Vatrogasci)	13
Brojevi ostalih hitnih službi	14
4. Gdje potražiti pomoć.....	15
Migrant Resource Centres (Informativni centri za doseljenike) i Migrant Service Agencies (Agencije za usluge doseljenicima).....	15
Adult Migrant English Program (AMEP) (Program engleskog jezika za odrasle doseljenike)	16
Etničke i društvene organizacije.....	16
Službe za mlade ljude	16
Pravna pomoć	17
Nasilje.....	17
Prava potrošača	18
ACT Government Shopfronts	18
Knjižnice u ACT	19
Australian Government Regional Information Service (AGRIS).....	19
Pomoć u nuždi.....	19
Pronalaženje rodbine	20
Savjetovanje osoba u krizi putem telefona.....	20
Savjetovanje za bračne i druge odnose	20
Women's Information and Referral Centre.....	20
Savjetovanje za žrtve mučenja i trauma.....	21
Financijske usluge.....	21
Pomoć oko izračunavanja poreza	22
5. Australski običaji i zakon	23
Odgovornosti i vrijednosti	23
Ravnopravnost i antidiskriminacija	23
Kažnjivi prekršaji	24
Vožnja	26
Droge, pušenje i pijenje.....	26
Okoliš	27
Buka	27
Životinje	27
Upoznavanje i komuniciranje s ljudima	27
Pristojno ponašanje.....	28
Oblačenje	28

Uobičajeni australski izrazi	29
6. Stanovanje	30
Iznajmljivanje privatne kuće ili stana	30
Prava i odgovornosti stanara	30
Kupnja kuće ili stana	30
Državno stanovanje	31
Hitni smještaj	31
Najvažnije usluge za domaćinstva	31
Odvoz smeća i recikliranje	32
7. Zapošljavanje	33
Traženje posla	33
Job Network službe	33
Program za stjecanje radnog iskustva	34
Kvalifikacije	34
Radni uvjeti (prava poslodavca i zaposlenika)	35
Mirovinski fond	36
Porez	36
Inozemni posjedi, investicije i primanja	37
8. Socijalna zaštita	39
Centrelink-ove isplate	39
Rokovi čekanja	39
Isplata za hitne slučajeve za doseljenike po humanitarnoj osnovi	40
Isplate za pomoć obiteljima	40
Mladi ljudi	41
Netko tko će vas zastupati kod Centrelink-a ili Family Assistance Office	41
Prava i dužnosti	41
Centrelink Multicultural Service Officers	42
Više informacija	42
9. Prijevoz	43
Javni prijevoz	43
Privatna vozila	43
10. Školovanje i briga o djeci	45
Čuvanje djece	45
Škole	45
Djeca koja ne govore engleski	46
Tumači	46
Upis	46
Stručno obrazovanje	46
Sveučilišta	46
11. Zdravstveni sustav	48
Medicare	48
Centrelink Health Care Card	48
Privatno zdravstveno osiguranje	48
Liječnička pomoć	49
Community Health Centres (Društveni zdravstveni centri)	50
Mentalno zdravlje	50
Usluge za osobe različitog kulturnog i jezičnog podrijetla	50
Cijepljenje	51
Zubarske usluge	51
Dobivanje prava na njegu za osobe starije dobi	51
Više informacija	52
12. Rekreacija i mediji	53
Aktivnosti na otvorenom	53
Mediji	53

Internet	54
13. Ministarstvo useljavanja i državljanstva	55
Australsko državljanstvo.....	55
Povratne vize građana	56
Posjet rodbine u Australiju.....	56

Uvod

Dobro došli u Australiju, a osobito u Canberru.

Australska vlada, te državne, teritorijalne i mjesne vlade Australije, zajedno s nevladinim ustanovama, pružaju australskim građanima široki izbor usluga. Ova brošura dat će vam sažeti prikaz vrsta službi i pomoći koje vam stoje na raspolaganju i kamo možete poći tražiti savjet.

Ova je brošura namijenjena svim potencijalnim i nedavno pristiglim doseljenicima u Australiju, a naročito onima s trajnom boravišnom dozvolom, kao i njihovim sponzorima i pružateljima usluga. Osobe koje su došle kao izbjeglice ili po humanitarnoj osnovi trebale bi proučiti informacije koje je Department of Immigration and Citizenship (Ministarstvo useljavanja i državljanstva) (DIAC) namijenilo baš za njih.

Uvijek će biti teško postići da sve informacije u brošuri budu mjerodavne za sve čitatelje. Važno je imati na umu da neki doseljenici s trajnom boravišnom dozvolom i većina onih s privremenom dozvolom možda neće imati pravo na sve navedene usluge.

Canberra je australski glavni grad i administrativni centar Savezne vlade. Utemeljena 1913, Canberra ima mnogo državnih zgrada uključujući Zgradu Parlamenta, Ratni spomenik i Nacionalnu galeriju Australije.

Canberra se nalazi u Australian Capital Territory (ACT). ACT nije država, ali svejedno ima vladu čije odgovornosti su slične onima koje imaju državne vlade i mjesne uprave. U ovoj knjižici naći ćete informacije o nekim uslugama koje ACT pruža.

Molimo pažljivo pročitajte ovu brošuru. Vjerujemo da će vam koristiti kad započnete novi život u Australiji. Trebali biste koristiti najnovije izdanje, koje možete nabaviti kod brojnih službi za pružanje pomoći oko nastanjivanja, kao i na internetskim stranicama 'Living in Australia' (Življenje u Australiji) www.immi.gov.au/living-in-australia. Predlažemo vam da najprije pročitate poglavlja od 1 do 4. U njima se govori o temama koje su vam vrlo važne tijekom prvih tjedana po dolasku.

Pitanja s kojima ćete se suočiti na početku svoga novog života u Australiji složena su i promjenjiva. Bit će izazova, ali također i nagrada. Na koncu, vaš uspjeh ovisit će o vašem vlastitom nastojanju, kao i od dobre volje onih koji su vam voljni pomoći. Dobro došli i sretno!

1. Što treba učiniti ubrzo nakon dolaska

Dolje je popis 8 važnih stvari koje trebate učiniti što je prije moguće nakon dolaska u Australiju. Označite ih kvačicom kad ih obavite.

Vaš Kontrolni Popis

	✓
A Podnijeti molbu za Tax File Number (porezni broj)	☐
B Prijaviti se u Medicare i razmotriti mogućnost uzimanja privatnog zdravstvenog osiguranja	☐
C Otvoriti bankovni račun	☐
D Prijaviti se u Centrelink	☐
E Javiti se u Health Undertaking Service	☐
F Upisati se na satove engleskog	☐
G Upisati djecu u školu	☐
H Podnijeti zahtjev za vozačku dozvolu	☐

Vidite 2. poglavlje, *Pomoć u engleskom*, gdje se nalaze obavijesti o službama za tumačenje i pismene prijevode vaših isprava.

Vidite 4. poglavlje, *Gdje potražiti pomoć*, gdje ćete naći informacije o organizacijama koje vam mogu pomoći u pitanjima nastanjanja.

A. Podnijeti molbu za Tax File Number (porezni broj)

Učinite to najprije. Za primanje prihoda u Australiji potreban vam je **Tax File Number** (TFN) (porezni broj). Prihodom se smatra nadnica ili plaća na poslu, isplate koje daje država i novac zarađen od investicija, uključujući kamate na štednoj knjižici.

Kako podnijeti molbu za tax file number

U Australiji možete telefonski nazvati **Australian Taxation Office** (ATO) (Australški porezni ured) i zatražiti ih da vam pošalju obrazac za molbu. Druga je mogućnost da molbu za TFN podnesete preko interneta na ATO web stranici, 24 sata dnevno, 7 dana u tjednu. Osim toga, obrasce za molbu možete nabaviti i u uredima ATO ili Centrelinka, čije se adrese nalaze u telefonskom imeniku White Pages.

Kako kontaktirati Australian Taxation Office (ATO)

Telefon	13 2861
Podnijeti molbu za TFN online	Online individualna registracija za TFN
Osobno	Lokacije ureda ATO Lokacije ureda Centrelinka
ATO web stranica	www.ato.gov.au

Vidite 7. poglavlje, *Zapošljavanje*, za više informacija o porezu.

B. Prijaviti se u Medicare i razmotriti mogućnost uzimanja privatnog zdravstvenog osiguranja

Australaska vlada pomaže u plaćanju troškova liječenja kroz program pod nazivom **Medicare**. Vlada također subvencionira troškove za većinu lijekova kroz program Pharmaceutical

Benefits Scheme (PBS) (Program dotacija za farmaceutske proizvode). Poslovanjem Medicare-a i PBS-a upravlja Medicare Australia.

Možda imate pravo učlaniti se u Medicare i odmah steći pravo na korištenje zdravstvenih usluga i programa. To uključuje besplatno bolničko liječenje, pomoć u plaćanju troškova liječenja izvan bolnice i kupnju lijekova na popust. Važno je znati da na Medicare nemaju pravo svi doseljenici, pa morate kontaktirati Medicare da doznate imate li vi pravo.

Medicare ima **Paket informacija (Information Kit)**, koji je preveden na 19 jezika. On objašnjava Medicare i druge državne zdravstvene službe, te uvjete za stjecanje prava na povlastice i isplate. Sjetite se zatražiti taj paket informacija kad ste u uredu Medicare-a ili Informativnom centru za doseljenike ili posjetite njihovu internetsku stranicu.

Kako se prijaviti u Medicare

Da biste se prijavili u Medicare, trebate otići u ured Medicare-a 7 do 10 dana nakon dolaska u Australiju i sa sobom donijeti putovnicu, putne isprave i trajnu poravišnu vizu. Ako ispunjavate sve potrebne uvjete za pristup, možete dobiti broj Medicare iskaznice, koji možete koristiti dok poštom ne dobijete svoju iskaznicu nakon otprilike tri tjedna. U većini slučajeva platit ćete liječničke usluge, a onda dobiti naknadu za dio plaćenog iznosa. **Ako hitno trebate ići liječniku**, možete se prijaviti u Medicare bez da čekate 7 do 10 dana i zatražiti privremeni broj.

Hitna medicinska intervencija dostupna je 24 sata dnevno u državnim bolnicama na odjelima za hitne slučajeve ('Casualty' ili 'Emergency').

Kako kontaktirati Medicare

Telefon

13 2011

Osobno

[uredi Medicare-a](#)

Medicare paket informacija

[Paket informacija](#)

(može se dobiti na raznim jezicima)

Medicare web stranica

www.medicareaustralia.gov.au

Uz Medicare postoje i mnogi različiti fondovi privatnog zdravstvenog osiguranja koji mogu pokrivati usluge koje Medicare ne pokriva, npr. zubara, većinu usluga optičara i prijevoz kolima hitne pomoći.

Više informacija o privatnom zdravstvenom osiguranju naći ćete u 11. poglavlju, *Zdravstveni sustav*.

C. Otvoriti bankovni račun

U Australiji ljudi svoj novac obično drže u banci, stambenoj zajednici ili kreditnoj zadruzi. Većina prihoda, uključujući plaće i državne isplate, uplaćuje se direktno na bankovni račun. Australci se koriste bankovnim i kreditnim karticama u razne svrhe.

Preporučuje se da otvorite bankovni račun u banci, stambenoj zajednici ili kreditnoj zadruzi **u roku od 6 tjedana po dolasku**, jer vam je tada obično dovoljna putovnica za identifikaciju. Nakon 6 tjedana trebat će vam dodatni oblik identifikacije da biste otvorili račun, pa biste mogli imati poteškoća ako nemate dovoljno isprava. Izvijestite banku o svome poreznom broju (TFN) da biste izbjegli plaćanje većeg poreza na stečene kamate.

Za daljnje informacije o otvaranju bankovnog računa posjetite doljnu web stranicu.

[Smarter Banking – maksimalno iskoristite svoj novac](#)

www.bankers.asn.au

D. Prijaviti se u Centrelink

Državna ustanova pod nazivom **Centrelink** pomaže u traženju posla, isplate socijalne zaštite i drugih vrsta pomoći. Novodošli stanovnici mogu se prijaviti u Centrelink da im se pomogne

u traženju posla, priznavanju inozemnih kvalifikacija i upisu na odgovarajuće tečajeve. Centrelink isto drži obrasce za molbu za Tax File Number i može vam pomoći da predate molbu u Porezni ured, kako ne bi došlo do kašnjenja isplata. Isplate se mogu davati od dana kad ste kontaktirali Centrelink. Da biste bili plaćeni od dana kad ste stigli u Australiju, morate ih kontaktirati istog dana i podnijeti zahtjev u roku od 14 dana.

Doseljenici po humanitarnoj osnovi imaju pravo od Centrelinka dobivati Crisis Payment (isplatu za krizne slučajeve). Takav doseljenik mora podnijeti zahtjev u roku od 7 dana od dolaska u Australiju ili kontaktirati Centrelink o namjeri podnošenja zahtjeva u roku od 7 dana od dolaska i onda podnijeti zahtjev u roku od 14 dana od tog kontakta. Za više informacija pogledajte 8. poglavlje, *Socijalna zaštita*:

Ako imate djecu, možda ćete imati pravo na isplate obiteljskog doplatka kojeg financira država da bi vam se pomoglo u podizanju djece.

Više informacija naći ćete u 2. poglavlju, *Pomoć u engleskom*, 7. poglavlju, *Zapošljavanje* i 8. poglavlju, *Socijalna zaštita*.

Kako kontaktirati Centrelink

Telefon	13 1021
Pomoć na drugim jezicima	13 1202
Osobno	uredi Centrelink-a
Centrelink-ova web stranica	www.centrelink.gov.au
Za novodošle doseljenike	Jeste li nedavno doselili u Australiju?
Informacije na drugim jezicima	Centrelink-ova pomoć – mi govorimo vaš jezik

E. Javiti se u Health Undertaking Service

Ako ste potpisali **Health Undertaking** (Form 815) (Suglasnost za obvezan zdravstveni pregled) na zahtjev inozemnog predstavništva Ministarstva useljavanja i državljanstva (DIAC), morate nazvati Health Undertaking Service (Službu za obvezne zdravstvene preglede) nakon dolaska u Australiju.

Kad nazovete Health Undertaking Service, oni će vam reći gdje je najbliža Health Authority Clinic (ovlaštena klinika) u kojoj možete obaviti preglede.

Health Undertaking Service **1800 811 334**
(9-16 h, ponedjeljak do petak)

F. Upisati se na satove engleskog

Komuniciranje na engleskom jeziku vrlo je važno i otvara put uspješnom nastanivanju. Ako ne govorite engleski, izrazito vas potičemo da počnete učiti što je prije moguće nakon dolaska.

Tečajevi engleskog jezika za novodošle u Australiju osigurani su kroz **Adult Migrant English Program** (AMEP) (Program engleskog jezika za odrasle doseljenike). Kao novodošli stanovnik možda ćete imati pravo na 510 sati besplatnog učenja engleskog jezika. AMEP nudi više opcija, tako da svejedno možete učiti engleski ako radite, imate obitelj ili druge obveze.

G. Upisati djecu u školu

Po australskom zakonu djeca u dobi od 5 do 15 godina moraju ići u školu. Djecu trebate upisati u školu što je prije moguće. Više informacija naći ćete u 10. poglavlju, *Školovanje i briga o djeci*.

H. Podnijeti zahtjev za vozačku dozvolu

Ako imate trajnu boravišnu dozvolu i imate važeću vozačku dozvolu iz druge zemlje, na engleskom jeziku ili uz službeni prijevod iz prihvatljivog izvornika, imate pravo voziti prva 3 mjeseca nakon dolaska. Poslije toga, ako želite voziti, trebat ćete imati odgovarajuću australsku vozačku dozvolu. Da biste dobili vozačku dozvolu, obično trebate proći teoretski ispit, praktični ispit vožnje i pregled vida. U Australiji vozačke dozvole izdaju državne i teritorijalne vlade.

Ako nemate vozačku dozvolu iz druge zemlje, trebat ćete položiti vozački ispit znanja (Driver Knowledge Test) da biste dobili dozvolu za vozača učenika.

[Urban Services](#)

(02) 6207 7000

Napomena: U Australiji postoje strogi prometni zakoni i zakoni o vožnji pod utjecajem alkohola koje trebate poštovati. Više informacija naći ćete u 5. poglavlju, *Australski običaji i zakon*.

Za službeni prijevod vozačke dozvole vidite 2. poglavlje, *Pomoć u engleskom*.

2. Pomoć u engleskom

Usluge prevođenja i tumačenja

Tumačenje

Translating and Interpreting Service (TIS National) (Služba za pismene prijevode i tumačenje) može osigurati tumača preko telefona za preko 120 jezika i narječja. TIS National možete nazvati po cijeni mjesnog poziva (cijene poziva s mobilnog telefona mogu varirati). TIS National je na raspolaganju 24 sata dnevno, 7 dana u tjednu, i može pomoći u hitnim slučajevima bilo gdje u Australiji.

Ako ne govorite ili ne razumijete engleski, a trebate razgovarati s državnom ustanovom, zatražite ih da kontaktiraju TIS National, koji će vam pomoći komunicirati s tom ustanovom. Obično će vam se osigurati tumačenje putem telefona, ali ako je potrebno, državne ustanove mogu dogovoriti da tumač bude osobno prisutan. Državna ustanova bi trebala platiti troškove tumača. Svakako provjerite radno vrijeme državne ustanove s kojom želite razgovarati prije nego nazovete.

Ako vam je teško razumjeti automatizirane telefonske poruke državnih ustanova, nazovite TIS national direktno i oni će vam pomoći.

Ako vam je potrebna pomoć tumača dok razgovarate sa svojim liječnikom, možete ga zatražiti da kontaktira TIS National na Doctor's Priority Line (prioritetnoj liniji za liječnike) kako bi dobio telefonskog tumača. Liječnik također može dogovoriti dolazak tumača u ambulantu ako je to potrebno.

Translating and Interpreting Service (TIS National)

131 450

TIS National web stranica

www.immi.gov.au/tis

TIS National rado prima upite australskih rezidenata i državljana koji su zainteresirani za honorarni posao tumača na ugovor za pružanje usluga tumačenja članovima australске zajednice koji ne govore engleski. Ako se dobro služite engleskim i bar još jednim jezikom, razmislite o podnošenju molbe da postanete honorarni tumač za TIS National. Za daljnje pojedinosti vezano uz zapošljavanje tumača i radne uvjete nazovite u TIS National referenta za ugovore (Contract Manager) na 1300 132 621.

Ako se želite obratiti Centrelinku, a potrebna vam je pomoć tumača, možete nazvati Centrelink direktno na:

Centrelink (uz pomoć tumača)

13 1202

Centrelink web stranica

www.centrelink.gov.au

Kartica 'I need an interpreter' (Trebam tumača)

TIS National izdaje kartice 'I need an interpreter' (Trebam tumača) za osobe koje se ne služe engleskim i traže pomoć tumača. Kartica standardne veličine, sa znakom National Interpreter, napravljena je da pomogne osobama koje ne govore engleski zatražiti pomoć tumača kad trebaju komunicirati s državnim službama, društvenim grupama i poslovnim organizacijama. Korisnik može jednostavno pokazati karticu kako bi kazao da mu je potreban tumač.

Na prednjoj strani kartice može se upisati jezik koji korisnik preferira, a na stražnjoj strani se nalaze kontaktni podaci za TIS National. Karticu može koristiti bilo koja osoba u Australiji koja govori drugi jezik i treba ili želi koristiti tumača za komunikaciju.

TIS National daje kartice besplatno raznim državnim ustanovama, društvenim grupama i neprofitnim organizacijama kako bi ih podijelili svojim klijentima koji ne govore engleski. Kartice se mogu naručiti elektroničkom poštom od TIS Client Liaison and Promotion (službe za veze s klijentima i promidžbu) na tispromo@immi.gov.au.

Napomena: TIS National obično radi na osnovi naplaćivanja pristojbi za usluge i mogu potraživati honorar za tumačenje.

Također ih možete dobiti u državnim uredima za stranke ACT Government Shopfronts. Vidite 4. poglavlje, *Gdje potražiti pomoć* ili kontaktirajte:

Interpreter Card

131 450

Pismeni prijevodi važnih isprava

Engleski prijevod sažetaka/izvadaka iz nekih isprava koje su vam neophodne za nastanjivanje u Australiji možete dobiti besplatno od Department of Immigration and Citizenship (DIAC) (Ministarstva useljavanja i državljanstva). U te se isprave ubrajaju rodni i vjenčani list, vozačka dozvola, školske kvalifikacije i podaci o radnome iskustvu.

Ako želite dobiti besplatan prijevod, trebate imati trajnu boravišnu dozvolu ili biti australski državljanin i trebate podnijeti zahtjev u roku od 2 godine nakon dolaska ili dobivanja dozvole za stalni boravak. Zahtjev za prijevod isprava trebate predati preko **Adult Migrant English Program (AMEP)** službe (vidite dolje).

Prijevod ostalih isprava može se dobiti preko ovlaštenih prevodilaca uz plaćanje. Popis ovlaštenih prevodilaca za vaš jezik naći ćete na web stranici **National Accreditation Authority for Translators and Interpreters (NAATI)** (Nacionalno tijelo za akreditaciju prevodilaca i tumača).

NAATI Hotline

1300 557 470

NAATI web stranica

www.naati.com.au/

Učenje engleskog za odrasle

Adult Migrant English Program (AMEP) (Program engleskog jezika za odrasle doseljenike)

Učenje engleskog jezika jedan je od prvih i najvažnijih koraka koje možete poduzeti za uspješno nastanjivanje u Australiji i postizanje postavljenih ciljeva. Ako imate pravo na AMEP, možete dobiti osnovnu poduku iz engleskog jezika koja će vam pomoći u svakodnevnim društvenim situacijama i u nekim situacijama na poslu.

Ako ispunjavate uvjete za AMEP, imate pravo učiti engleski do 510 sati poduke ili dok ne postignete funkcionalni nivo engleskog, što god od tog bilo prvo. Ako ste došli po humanitarnoj osnovi i doživjeli mučenje ili traumu prije dolaska u Australiju, ili imali vrlo nisko obrazovanje, možda možete dobiti i više sati nastave.

Trebate obaviti test govora, čitanja, pisanja i slušanja engleskog jezika kako bi se vidjelo ispunjavate li uvjete za nastavu kroz AMEP. Ako niste obavili test engleskog u inozemstvu kao dio postupka molbe za useljenje, bit ćete testirani kad se prijavite za nastavu kroz AMEP u Australiji.

Trebate se prijaviti za nastavu kroz AMEP u lokalnom AMEP centru u roku od tri mjeseca od dolaska u Australiju ili od stjecanja dozvole za stalni boravak. Trebate započeti pohađati nastavu u roku od godine dana ili možda nećete imati pravo učiti engleski kroz AMEP. Nakon što se prijavite, možda možete odgoditi početak nastave engleskog ako vam je zbog obiteljskih, poslovnih ili drugih obveza teško pohađati nastavu.

AMEP nudi više različitih načina učenja. Nastavu možete pohađati puno radno vrijeme ili skraćeno, preko dana, navečer ili vikendom. Nastava se održava u gradovima i ruralnim područjima. Engleski također možete učiti kod kuće putem dopisnog tečaja (Distance Learning) ili uz pomoć kućnog instruktora. Ako imate djecu predškolske dobi, može se organizirati besplatno čuvanje djece dok ste na nastavi.

Enquiries Line

131 881

AMEP website

www.immi.gov.au/amep

Settlement Services Locator

www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/find-help/where-to-help/index.htm

Ako se želite prijaviti ili doznati imate li pravo na AMEP, kontaktirajte najbližeg pružatelja usluga (podaci su niže navedeni).

ACT Adult Migrant English Program

Canberra Institute of Technology
Building J, Reid Campus
PO Box 826
Constitution Ave
CANBERRA CITY ACT 2601
Tel: **(02) 6205 9600**
Fax: (02) 6205 9599

Vaš Migrant Resource Centre (Informativni centar za doseljenike) (vidite 4. poglavlje, *Kome se obratiti za pomoć*) i Centrelink (vidite 7. poglavlje, *Zapošljavanje*) imaju informacije o AMEP-u i drugim načinima poboljšanja engleskog jezika.

Ostale mogućnosti učenja engleskog

Poduka iz engleskog jezika također se može dobiti kroz ciljane programe koje vodi Department of Education, Employment and Workplace Relations (DEEWR) (Ministarstvo obrazovanja, zapošljavanja i radnih odnosa) i državne/teritorijalne vlade. DEEWR ima 2 jezična programa vezana uz zapošljavanje za odrasle osobe radne dobi (15 – 64 godine).

Prvi je **Language, Literacy and Numeracy Program (LLNP)** (Program jezika, pismenosti i računanja), koji pruža do 800 sati obuke iz jezika, pismenosti i računanja onima koji imaju problema pronaći zaposlenje zbog slabe pismenosti ili slabog znanja engleskog jezika.

Možda imate pravo na LLNP ako ste već završili AMEP tečaj ili ako nemate pravo na AMEP. LLNP se sastoji od učenja engleskog, čitanja, matematike i stručnih tečajeva da vam se pomogne u pronalazačenju posla. Da biste imali pravo na LLNP, morate biti prijavljeni kao Job Seeker (tražitelj posla) u **Centrelink-u**.

Centrelink **13 1021**

Ako ne govorite engleski **13 1202**

LLNP web stranice www.centrelink.gov.au/internet/internet.nsf/services/literacy_numeracy.htm

Drugi je program **Workplace English Language and Literacy (WELL)** (Program engleskog jezika i pismenosti na radnom mjestu), koji organizacijama daje novčana sredstva za obuku radnika iz engleskog, pismenosti i računanja.

WELL Program **1300 363 079**

Web stranica www.deewr.gov.au

DEEWR također daje intenzivne tečajeve engleskog jezika novodošlim učenicima/ studentima mlađim od 18 godina u sklopu programa **English as a Second Language for New Arrivals (ESL-NA)** (Engleski kao drugi jezik za novodošle učenike). Svrha programa je poboljšanje obrazovnih mogućnosti i rezultata novodošlih učenika/ studenata neengleskog jezičnog podrijetla razvijanjem njihovog znanja engleskog jezika i pomaganjem da se uključe u glavne obrazovne aktivnosti.

ESL-NA Program **1300 363 079**

Web stranica www.deewr.gov.au

Tečajevi engleskog jezika također se mogu pohađati preko drugih obrazovnih ustanova i društvenih centara. Vidite 7. poglavlje, *Zapošljavanje* i 10. poglavlje, *Školovanje i briga o djeci*, pod *Stručno obrazovanje*.

3. Hitne službe

U hitnom slučaju nazovite **000** za:

- [Police](#) (policiju)
- [Ambulance](#) (hitnu pomoć)
- [Fire Brigade](#) (vatrogasce)

Pozivi **000** (triput nula) su besplatni. Budite spremni dati svoje ime, adresu i telefonski broj (ako ga imate) i reći koja vam služba treba.

Ako ne govorite engleski, prvo morate reći operateru koju vrstu pomoći trebate (jednostavno recite: "**Police**", "**Ambulance**" ili "**Fire**"), a zatim recite kojim jezikom govorite. Izravno će vas spojiti sa Službom za prijevode i tumačenje (TIS National), stoga nemojte prekidati telefonsku vezu. TIS National tumač će tada pomoći policiji, hitnoj pomoći ili vatrogascima da dobiju vašu adresu i ostale podatke.

Police (Policija)

U hitnom slučaju nazovite **000** i zatražite "**Police**".

Za **slučajeve koji nisu hitni** nazovite **131 444** ili svoju mjesnu policijsku postaju. Popis njihovih brojeva nalazi se pod nazivom 'Police stations' u telefonskom imeniku White Pages. Policijske usluge se ne naplaćuju.

Policija u Australiji nije vezana uz vojne snage i nema udjela u politici. Njihov je cilj zaštititi živote i imovinu u zajednici, spriječiti ili otkriti kriminal i očuvati mir. Policija može intervenirati u porodičnim pitanjima kad postoji sukob u obitelji ili se sumnja na fizičko, seksualno ili psihološko zlostavljanje.

Ambulance (Hitna pomoć)

Ako vam je potrebna hitna pomoć, nazovite **000** i zatražite "**Ambulance**". Kola hitne pomoći pružaju hitan prijevoz do bolnice i liječničku pomoć na licu mjesta. Upamtite, **NE SPUŠTAJTE TELEFONSKU SLUŠALICU** ako ne govorite engleski – recite koji jezik govorite i tumač će vam pomoći u pozivu.

U nekim državama i teritorijima služba hitne pomoći može biti besplatna ili uz popust onima koji primaju australsku državnu mirovinu ili koji imaju Health Care Card (zdravstvenu popusnu iskaznicu) (koju Centrelink daje osobama s niskim primanjima). Ako nemate takve povlastice, ova usluga može biti vrlo skupa, stoga bi možda bilo dobro postati ambulance member (član hitne pomoći) ili pristupiti privatnom zdravstvenom osiguranju koje pokriva troškove hitne pomoći. Vidite 11. poglavlje, *Zdravstveni sustav*.

Ambulance membership

1800 648 484

Fire Brigade (Vatrogasci)

U hitnim slučajevima nazovite **000** i zatražite "**Fire Brigade**". Vatrogasci gase požare, spašavaju ljude iz zapaljenih zgrada, a također pomažu i u situacijama gdje postoji opasnost od plina i kemikalija. U slučajevima koji nisu hitni nazovite jedan od brojeva navedenih pod nazivom 'Fire brigades' u telefonskom imeniku White Pages.

Brojevi ostalih hitnih službi

Korisni brojevi hitnih službi navedeni su na početku vašeg lokalnog telefonskog imenika White Pages. To su:

Poisons Information Centre **13 1126**
(24-satna telefonska služba)

[Child Abuse Prevention Services \(CAPS\)](#) **1800 688 009**
(24-satni besplatni pozivi za krizne slučajeve)

4. Gdje potražiti pomoć

Usluge oko nastanjanja za nedavno došle doseljenike

Department of Immigration and Citizenship (DIAC) (Ministarstvo useljavanja i državljanstva) financira **Settlement Grants Program (SGP)** (Program dotacija za nastanjanje), koji pomaže oko nastanjanja nedavno došlim doseljenicima s trajnom boravišnom vizom koji su došli po humanitarnoj osnovi i za svojom obitelji sa slabim znanjem engleskog.

Ovisni članovi obitelji kvalificiranih doseljenika, uključujući nosioce privremenih viza kao što su Prospective Marriage (viza za budući brak) i Provisional Spouse and Interdependency (privremena viza za supružnika i međuovisnost) i njihovi ovisni članovi obitelji u ruralnim i regionalnim područjima sa slabim znanjem engleskog također imaju pravo na te usluge.

U sklopu SGP-a organizacije dobivaju dotacije za provođenje projekata koji će pomoći novim doseljenicima da se osamostale i ravnopravno sudjeluju u australskoj zajednici što je prije moguće. Projekti mogu biti u sljedećim područjima – Orientation to Australia (Usmjeravanje prema Australiji), Developing Communities (Zajednice u razvoju) i Integration (Integracija).

Daljnje informacije o SGP, uključujući podatke o organizacijama koje SGP financira, možete naći na

Settlement Grants Program (SGP)

www.immi.gov.au/living-in-australia/delivering-assistance/settlement-grants/

Settlement Services Locator

www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/find-help/where-to-help/index.htm

SGP financira sljedeće organizacije u ACT:

Queanbeyan Multilingual Centre
12 Rutledge Street
QUEANBEYAN NSW 2620
Tel: **6297 6110**

Migrant Resource Centre of Canberra and Queanbeyan
Theo Notaris Multicultural Centre
Level 2, North Building
180 London Circuit
CANBERRA CITY ACT 2601
Tel: **6248 8577**
Web: www.mrccanberra.org.au

Migrant Resource Centres (Informativni centri za doseljenike) i Migrant Service Agencies (Agencije za usluge doseljenicima)

Migrant Resource Centres (MRCs) (Informativni centri za doseljenike) i **Migrant Service Agencies (MSAs)** (Agencije za usluge doseljenicima) imaju osoblje koje daje informacije i pomoć kad dođete u Australiju, osobito ako dolazite iz zemlje koja je iz neengleskog govornog područja. Oni vas također mogu uputiti na druge korisne službe.

Mjesni MRC organiziraju različite tečajeve, uključujući satove konverzacije, da se pomogne novim došljacima. Roditeljima koji pohađaju takve tečajeve osigurano je besplatno čuvanje djece. Pogledajte dolje koji vam je najbliži MRC/MSA i posjetite ga čim dođete u Australiju.

Obratite se na:

Migrant Resource Centre of Canberra and Queanbeyan

Theo Notaris Multicultural Centre

North Building

Level 2

180 London Circuit

CANBERRA CITY ACT 2601

Tel: 6248 8577

www.mrccanberra.org.au/

Adult Migrant English Program (AMEP) (Program engleskog jezika za odrasle doseljenike)

Uz podučavanje engleskog, vaši nastavnici u [AMEP](#)-u pomoći će vam razumjeti australski način življenja i svakodnevne aktivnosti kao što su poslovanje s bankom, odlazak u trgovinu, podnošenje molbi za posao i sudjelovanje u zajednici. Osobe koje su s vama u razredu bit će u sličnoj situaciji kao i vi, pa će moći s vama izmjenjivati korisne savjete. Više informacija o AMEP-u naći ćete u 2. poglavlju, *Pomoć u engleskom*.

Settlement Services Locator

www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/find-help/where-to-help/index.htm

Etničke i društvene organizacije

Ima mnogo etničkih i društvenih organizacija koje vam možda mogu pomoći ili vas uputiti onima koji mogu pomoći. Također postoje klubovi, udruge i vjerske organizacije u koje ćete se možda željeti učlaniti. Njihov popis nalazi se pod nazivom 'Clubs' i 'Organisations' u telefonskom imeniku [Yellow Pages](#). Vaš Informativni centar za doseljenike ili Agencija za usluge doseljenicima rado će vam dati popis klubova i organizacija koji bi mogli odgovarati vašim potrebama i interesima.

Početna pomoć oko nastanjivanja za doseljenike po humanitarnoj osnovi

Integrated Humanitarian Settlement Strategy (IHSS) (Integrirana strategija humanitarnog nastanjivanja) pruža intenzivnu početnu pomoć oko nastanjivanja novim doseljenicima po humanitarnoj osnovi, obično oko 6 mjeseci, ali se može i produžiti za klijente s dodatnim problemima.

IHSS ima svrhu pomoći doseljenicima po humanitarnoj osnovi da se što prije osamostale, nudeći im specijaliziranu pomoć prema potrebama. Vođenjem slučajeva utvrđuju se potrebe humanitarnih doseljenika i donosi se plan pružanja podrške za svaki pojedinačni slučaj.

Daljnje informacije o IHSS, uključujući podatke o organizacijama koje IHSS financira, mogu se naći na

Integrated Humanitarian Settlement Strategy (IHSS)

www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/find-help/ihss

Službe za mlade ljude

Youth workers (radnici za mladež) kvalificirane su i iskusne osobe koje rade s mladim ljudima. Oni rade u Youth Centres (centrima za mlade), Migrant Resource Centres (informativnim centrima za doseljenike) i na općinama, gdje mladim ljudima pružaju informacije, pomoć i aktivnosti u sigurnom okruženju.

The Source je web stranica Savezne vlade namijenjena mladima, gdje se može naći mnoštvo informacija za mlade ljude.

Kids Helpline (24-satna služba)

1800 551 800

Kids Help website

www.kidshelp.com.au

The Source

www.thesource.gov.au

Pravna pomoć

U svakoj državi i teritoriji nalaze se društvene organizacije koje daju informacije ljudima o njihovim zakonskim pravima i obvezama, te nastoje unaprijediti dostupnost pravnome sustavu.

Law Society of the ACT

Legal Advice Bureau
Level 3, 11 London Circuit
CIVIC ACT 2601
Tel: **6247 5700**
Web: www.lawsocact.asn.au

Legal Aid Commission (ACT)

4 Mort Street
CIVIC ACT 2601
Tel: **6243 3471**
Tel: **1300 654 314**
Web: www.legalaid.canberra.net.au

Za pravnu pomoć po pitanjima socijalne zaštite:

Welfare Rights and Legal Centre

Havelock House
Gould Street
TURNER ACT 2612
Tel: **6247 2177**
Tel: **1800 445 665** (freecall
from SE NSW)
Web: www.welfare-rights-act.org

Za pomoć po pitanjima problema s dugovima:

CARE Financial Counselling Service

Waldorf Apartments (at rear)
Shop 16, Level 1
2 Akuna Street
CANBERRA ACT 2601
Tel: **6257 1788**
Web: www.carefcs.org

Nasilje

Postoje različite službe koje pomažu žrtvama kriminala i nasilja, uključujući i nasilje u obitelji (domestic violence). Neke pomažu muškarcima i ženama i njihovim obiteljima da se nauče kontrolirati u stresnim situacijama koje često potenciraju nasilje u obitelji. Pogledajte 5. poglavlje, *Australski običaji i zakon*.

Child Abuse Prevention Services (CAPS)
(24- satni besplatni pozivi za krizne slučajeve)

1800 688 009

CAPS website

www.childabuseprevention.com.au

Violence Against Women (24-satna telefonska pomoć)

1800 200 526

Violence Against Women website
(uključujući informacije na raznim jezicima)

www.australiasaysno.gov.au

[Domestic Violence](#) (24 sata)

(02) 6280 0900

Domestic Violence Line (24 sata)

1800 656 463

Prava potrošača

Uredi ombudsmana istražuju pritužbe na državne organizacije i privatne kompanije u nekim industrijama. Mogu poduzeti mjere da zaustave nezakonit, pogrešan, nepravedan ili diskriminirajući način rada ili intervenirati nastojeći postići pravednije rješenje za vas.

Australian Communications and Media Authority (ACMA) (Australско nadležstvo za komunikacije i medije) istražuje pritužbe o neprikladnom sadržaju na službama emitiranja kao što su radio i televizija i internet. Pritužbu najprije treba podnijeti vlasniku službe. Ako se spor ne riješi, pritužbu možete poslati na ACMA. Za daljnje obavijesti kontaktirajte:

Australian Communications and Media Authority (besplatan poziv)

1800 226 667

TTY (za osobe s oštećenim sluhom i govorom)

(03) 9963 6948

ACMA web stranica

www.acma.gov.au

Australian Competition and Consumer Commission (ACCC) (Australско povjerenstvo za konkurenciju i potrošače) štiti potrošače od nepoštenog poslovanja vezano uz cijene, protukurentnog i nepoštenog trgovanja, te sigurnosti proizvoda. Neki od brojeva su:

[Australian Competition & Consumer Commission](#)

1300 302 502

[Commonwealth Ombudsman](#)

1300 362 072

[Advertising Standards Bureau](#)

(02) 6262 9822

[Banking and Financial Services Ombudsman](#)

1300 780 808

[Credit Union Dispute Resolution Centre](#)

1300 780 808

[Financial Ombudsman Service](#)

1300 780 808

[Insurance Ombudsman Service](#)

1300 780 808

[Financial Co-operative Dispute Resolution Scheme](#)

1300 780 808

[Private Health Insurance Ombudsman](#)

1800 640 695

[Superannuation Complaints Tribunal \(SCT\)](#)

1300 780 808

[Telecommunications Industry Ombudsman](#)

1800 062 058

[ACT Ombudsman](#)

1300 362 072

ACT Government Shopfronts

Državna služba ACT Government Canberra Connect Shopfronts pruža usluge preko šaltera kao što je davanje informacija, primanje pristojbi i stanarina za državne stanove, te produživanje dozvola i registracije. Shopfronts se nalaze na sljedećim mjestima:

[Dickson](#)

Ground Floor

Dickson Motor Registry

13-15 Challis Street

[Belconnen](#)

Ground Floor

Swanson Plaza

Swanson Court

[Tuggeranong](#)

Unit 17-21 Ground Floor

Homeworld Centre

Anketell Street

[Woden](#)

Ground floor of Woden Library

Cnr Corinna & Furzer Sts

PHILLIP

Za više informacija o Vladi ACT:

Canberra Connect 13 2281
Canberra Connect web stranica www.canberraconnect.act.gov.au
ACT Government web stranica www.act.gov.au

Knjižnice u ACT

Vlada ACT financira knjižnice u koje se ljudi mogu besplatno učlaniti da bi mogli posuđivati knjige. Knjižnice imaju knjige i na drugim jezicima ili ih mogu naručiti. U nekim knjižnicama možete se služiti internetom (besplatno). Za više informacija:

ACT Library Customer 6205 9000
Information Centre
ACT Virtual Library website www.library.act.gov.au

Državne knjižnice nalaze se na sljedećim mjestima:

[Belconnen](#)
12 Chandler St
Swanson Plaza
BELCONNEN

[Dickson](#)
Dickson Shopping Centre
DICKSON

[Kippax](#)
Hardwick Cres
HOLT
(near Kippax Shopping Centre)

[Erindale](#)
McBryde Cres
WANNIASSA

[Tuggeranong](#)
Cowlshaw St
TUGGERANONG

[Woden](#)
Cnr Corinna & Furzer St
PHILLIP

[Gungahlin](#)
Cnr Ernest Cavanagh St
& Gungahlin Pl
Gungahlin Market Place
GUNG AHLIN

[Civic](#)
Civic Square
CANBERRA CITY

Australian Government Regional Information Service (AGRIS)

Australian Government Regional Information Service je informativna služba o uslugama i programima Australijske vlade za ruralnu i regionalnu Australiju. Oni izdaju imenik pod nazivom **The Australian Government Regional Information Directory**, koji možete nabaviti ako kontaktirate:

Australian Government Regional Information Service 1800 026 222
AGRIS Regional Entry Point website www.regionalaustralia.gov.au

Pomoć u nuždi

Ako vam je hitno potrebna hrana, odjeća, sklonište ili namještaj, za pomoć se možete obratiti nedržavnim organizacijama kao što su:

Society of St Vincent de Paul (02) 6282 2722
Web stranica www.stvincanb.com.au

The Salvation Army

(02) 6247 3635

Web stranica

www.salvos.org.au

Nemojte se bojati zatražiti pomoć. Za neke vrste pomoći ponekad treba zadovoljiti određene kriterije. Postoje brojne organizacije koje mogu pomoći ljudima u različitim okolnostima. Možete se obratiti MRC-u ili općini da doznate što je na raspolaganju u vašem području.

Pronalaženje rodbine

Australian Red Cross (Australijski crveni križ) pruža usluge traganja za nestalima i prenošenja poruka rodbini odvojenoj zbog rata, građanskih nemira ili prirodnih nepogoda.

Australian Red Cross (ACT)

(02) 6206 6000

Web stranica

www.redcross.org.au/ACT

Savjetovanje osoba u krizi putem telefona

Postoje brojne telefonske službe za osobno savjetovanje, uključujući **Lifeline** koji pruža besplatno savjetovanje osobama u krizi 24 sata dnevno, 7 dana u tjednu. Obratite im se ako ste očajni, trebate samo razgovarati s nekim ili trebate nekog od njihovih stručnjaka za savjetovanje u vezi s financijama, kockanjem ili problemima mladih.

Lifeline (24 –satna krizna telefonska služba)

13 1114

Lifeline web stranica

www.lifeline.org.au

Savjetovanje za bračne i druge odnose

Relationships Australia osigurava savjetovanje, obuku i usluge mirenja za pojedince, parove i obitelji. Oni naplaćuju usluge ovisno o vašim prihodima. Mogu se organizirati i usluge tumača ako je potrebno.

Relationships Australia

1300 364 277

Relationships Australia web stranica

www.relationships.com.au

Men's Line Australia pruža osobno savjetovanje, informacije i upućivanje na druge službe da se pomogne muškarcima koji imaju problema u obiteljskom životu ili u emotivnim vezama. Također pruža podršku i informacije ženama i članovima obitelji koji su zabrinuti za svoje partnere, muževe ili očeve. Za daljnje informacije kontaktirajte:

Men's Line Australia (24-satna služba)

1300 789 978

Men's Line Australia web stranica

www.menslineaus.org.au

Women's Information and Referral Centre

The Women's Information and Referral Centre (WIRC) (Informativni centar za žene) je mjesto gdje sve žene, njihove obitelji i članovi zajednice mogu dobiti informacije i podršku u rješavanju problema koji se tiču njihova života, njihove obitelji ili prijatelja. Za dodatne informacije:

Women's Information Referral Centre

Ground Floor

13 London Circuit

CANBERRA CITY

Tel: 6205 1075

Website: www.wirc.act.gov.au

Savjetovanje za žrtve mučenja i trauma

Companion House daje savjete i podršku izbjeglicama i ljudima sličnih sudbina.

Ima obučene savjetnike koji govore različite jezike, a može se organizirati i pomoć tumača za jezike koje osoblje ne govori. **Companion House** pruža povjerljive, nereligiozne i politički neutralne usluge.

Companion House

(02) 6247 7227

Web stranica

www.companionhouse.org.au

E-mail

info@companionhouse.org.au

Financijske usluge

U Australiji ćete naići na ogroman broj bankovnih, osiguravajućih, mirovinskih i investicijskih proizvoda i usluga. Financijske proizvode i usluge smiju prodavati samo oni koji za to imaju dozvolu od vlade. Protuzakonito je prodavati financijske usluge bez dozvole.

Understanding Money Website

www.understandingmoney.gov.au/content/

Postoje nepošteni ljudi koji će vas možda pokušati okrasti tako da vas prevarom namame da im date novac. Ako imate bilo kakvu pritužbu na ulaganje novca, poslovne zajmove, osiguranje, mirovinski fond, investiranje i financijski savjet, ili ako ste nesigurni ili sumnjičavi prema ponuđenoj investiciji, kontaktirajte **Australian Securities and Investments Commission (ASIC)** (Australско povjerenstvo za sigurnosne papire i ulaganja):

ASIC Infoline

1300 300 630

ASIC web stranica

www.fido.asic.gov.au

Bankovno poslovanje

Bankovne usluge pružaju banke, stambene zajednice i kreditne udruge. Da biste podigli novac s računa, možete otići u banku ili pomoću bankovne kartice i **PIN**-a (Personal Identification Number - osobnog identifikacijskog broja) podići gotovinu iz **ATM**-a (Automatic Teller Machine - bankomata). **Nemojte napisati svoj PIN na bankovnu karticu. Ako vam bankovnu karticu ukradu ili je izgubite, smjesta to javite u svoju banku.**

Zajmovi i krediti

[Loan or credit](#) (zajam ili kredit) je kad posudite novac i pristanete da ga vratite kasnije uz dodatnu naplatu zvanu kamate. Postoje različite vrste zajmova, kao što su osobni zajmovi, stambeni zajmovi, kreditne kartice i prekoračenje računa. Troškovi zajma prilično variraju ovisno o vrsti zajma, zajmodavcu, trajanju zajma, kamatnoj stopi i pristojbama. **Važno je da ne uzmete zajam ili koristite kreditnu karticu ako nemate sredstava za otplaćivanje duga.**

Ako vam je teško otplaćivati kredit jer ste se razboljeli ili izgubili posao, možete zatražiti da vam se otplate izmijene. Zatražite pomoć od:

[Centrelink's Financial Information Service](#)

13 2300

[Financial counsellors](#) (financijski savjetnici) daju besplatne savjete uz diskreciju. Da biste pronašli najbližeg financijskog savjetnika, obratite se Australian Securities and Investments Commission (ASIC) (Australskom povjerenstvu za vrijednosne papire i ulaganja) ili Centrelink-ovoj Financial Information Service (Službi za financijske informacije).

Osiguranje

[Insurance](#) (osiguranje) je kad svake godine platite određeni iznos da se zaštitite od rizika gubitka novca ako nešto krene po zlu. Uobičajene vrste osiguranja jesu stambeno osiguranje, osiguranje domaćinstva i osiguranje automobila. Ako imate auto, obavezno trebate osiguranje treće strane da se zaštitite ako ozlijedite drugu osobu u saobraćajnoj nesreći. Dobro je uzeti i puno kasko osiguranje, koje pokriva mnogo šire nadoknade.

Pomoć oko izračunavanja poreza

Australska poslovna godina (ili 'financijska godina') traje od 1. srpnja do 30. lipnja. Prema australskom zakonu većina ljudi treba podnijeti poreznu prijavu u Australian Tax Office (Australski porezni ured) između 30. lipnja i 31. listopada svake godine.

Tax Help stoji na raspolaganju osobama s niskim primanjima, uključujući starije osobe, osobe koje dolaze iz različitih kulturnih i jezičnih krajeva, osobe aboridžinskog ili Torres Strait Islanderskog podrijetla, te invalidne osobe. Tax Help je besplatna služba i može se koristiti od 1. srpnja do 31. listopada. Da doznate imate li pravo na ovu uslugu i adresu najbližeg **Tax Help Centra**, nazovite:

Tax Help

13 2861

5. Australijski običaji i zakon

Poznavanje i razumijevanje australskih običaja i zakona pomoći će vam da se prilagodite životu u australskoj zajednici.

Australija je tolerantna, raznolika zajednica sa stanovnicima vrlo različitog kulturnog i etničkog podrijetla. Australci dolaze iz svih krajeva svijeta. Oko 45 posto Australaca rođeno je u inozemstvu ili im je bar jedan roditelj rođen u inozemstvu. Iako je engleski nacionalni jezik, u Australiji se govori oko 300 jezika, uključujući jezike domorodačkog stanovništva. Australci također ispovijedaju mnogo različitih vjera.

U Australiji svatko ima pravo iskazivati i pridržavati se svojih kulturnih i vjerskih običaja, unutar zakona, i sudjelovati i pripadati zajednici kao Australac. U početku možda nećete biti naučeni na takvu raznolikost. Međutim, ako ste otvoreni i imate poštovanja prema drugim ljudima, idejama i tradicijama, vjerojatno ćete se uklopiti i biti uspješni u novom životu.

Odgovornosti i vrijednosti

Sloboda i jednakost koju imamo u Australiji ovisi o tome koliko svatko izvršava svoje odgovornosti. Od vas se očekuje da budete lojalni Australiji, podržavate naš demokratski način života i pomažete da se održi australska tradicija prihvaćanja, uključivanja i poštenih odnosa za sve.

Naše vrijednosti čine osnovu australskog slobodnog i demokratskog društva. To su:

- jednako poštivanje vrijednosti, dostojanstva i slobode svake osobe
- sloboda govora
- sloboda vjere i svjetovna vlada
- sloboda druženja
- podrška parlamentarnoj demokraciji i zakonskim odredbama
- jednakost pred zakonom
- jednakost muškaraca i žena
- jednakost pružanja mogućnosti
- miroljubivost
- duh jednakosti koji prihvaća toleranciju, uzajamno poštovanje i suosjećanje za potrebite.

Ravnopravnost i antidiskriminacija

Vaše je pravo da vas poštuju i da se vaše potrebe cijene jednako kao i potrebe svih drugih. Isto tako, i vi trebate poštivati druge ljude, bez obzira jesu li rođeni u Australiji ili su, kao i vi, ovamo doselili.

Prema saveznim i državnim/ teritorijalnim zakonima o antidiskriminaciji niti prema jednoj osobi ne smije se postupati na manje povoljan način nego prema drugoj zbog njene dobi, rase, zemlje podrijetla, spola, bračnog stanja, trudnoće, političkih i vjerskih uvjerenja, invalidnosti ili seksualne orijentacije. Ovo se odnosi na većinu područja, uključujući zapošljavanje, školovanje, stanovanje, kupnju roba, i dostupnost uslugama kao što su liječnici, banke i hoteli. Muškarci i žene jednaki su pred zakonom i u svim drugim prilikama.

Australija ima tradiciju slobode govora. Međutim, protuzakonito je vrijeđati, ponižavati, napadati ili zastrašivati osobu ili grupu ljudi zbog njihove rase, spola, bračnog stanja, trudnoće, ili političkih ili vjerskih uvjerenja.

Program Australijske vlade **Living in Harmony** (Življenje u slozi) promiče gore opisane australske vrijednosti, međusobne obveze i razumijevanje između ljudi različitih podrijetla. Također se bavi problemom netolerancije. To čini kroz:

- projekte na razini mjesnih zajednica
- partnerstva s nacionalnim organizacijama
- strategiju javnog informiranja, što uključuje Harmony Day (Dan sloge) 21. ožujka svake godine.

Za više informacija kontaktirajte:

Harmony Day	1800 331 100
Funded community projects	1800 782 002
Living in Harmony	www.harmony.gov.au

Australian Human Rights Commission (Australisko povjerenstvo za ljudska prava) primjenjuje Savezni zakon na području ljudskih prava, antidiskriminacije i društvene pravde.

Australian Human Rights Commission	1300 369 711
TTY (za osobe s oštećenim sluhom i govorom)	1800 620 241
Web stranica (uključujući informacije na drugim jezicima)	www.hreoc.gov.au

Kažnjivi prekršaji

Kriminalom se obično smatra svako ponašanje ili čin koji je protuzakonit i zbog kojeg se može biti kažnjen. U Australiji se očekuje od svakog da se pridržava australskih zakona. Za više informacija o kažnjivim prekršajima i ulozi policije u Australiji pogledajte www.apmab.gov.au/pubs/PoliceGuide.html (pristupačno na 8 jezika).

Ako ste vidjeli kažnjivi prekršaj ili ako imate informacije koje mogu pomoći policiji u rješavanju kriminala, kontaktirajte:

Crime Stoppers	1800 333 000
---------------------------------------	---------------------

Obavljanje vjerskih i kulturnih običaja mora biti u skladu s postojećim australskim zakonima. Na primjer, zakoni država i teritorija zabranjuju postupke koji uključuju genitalno sakaćenje i nasilje kod kuće.

Nasilje u obitelji

Kao i u drugim zemljama, nasilje prema drugoj osobi protuzakonito je u Australiji i shvaća se vrlo ozbiljno. Tu spada i nasilje u vlastitom domu i u braku, nazvano još nasiljem u obitelji (domestic or family violence). Kod takvog ponašanja žrtva doživljava ili strepi od fizičkih, seksualnih ili psiholoških ozljeda, prisilnih seksualnih odnosa, prisilne izolacije ili uskraćivanja materijalnih dobara.

Violence Against Women (24-satna telefonska pomoć)	1800 200 526
Violence Against Women website (uključujući informacije na drugim jezicima)	www.australiasaysno.gov.au
Domestic Violence Crisis Line (24-satna krizna služba)	(02) 6280 0900
TTY (za osobe s oštećenim sluhom i govorom)	(02) 6228 1852

Domestic Violence
Crisis Service
PO Box 1922
FYSHWICK ACT 2609

Domestic Violence Crisis Service website www.dvcs.org.au/contacts.php

Men's Line Australia (24-satna telefonska služba) **1300 789 978**

Men's Line Australia website www.menslineaus.org.au

Legal age of consent (Seksualna punoljetnost)

Legal age of consent (seksualna punoljetnost), to jest dob u kojoj zakon priznaje nečije pravo da pristane na seksualni odnos s drugom osobom, nije ista u svim australskim državama. Protuzakonito je imati seksualni odnos s osobom koja još nije seksualno punoljetna i svatko tko prekrši taj zakon može biti vrlo strogo kažnjen.

U ACT seksualna punoljetnost počinje sa 16 godina za muškarce i žene. Time zakon štiti mlađe osobe od seksualnog iskorištavanja.

O seksualnoj punoljetnosti možete saznati više ako razgovarate s liječnikom ili ako se obratite klinici za seksualno zdravlje ili klinici za planiranje obitelji.

Sexual Health and Family Planning ACT **(02) 6247 3077**

Web stranica www.shfpact.org.au

Dječja prava

Australija odlučno štiti ljudska prava djece, što se može razlikovati od nekih kulturnih običaja u podizanju djece. Specifični običaji koji su prema australskom zakonu protuzakoniti jesu prisilno stupanje u brak i žensko spolno sakaćenje. Također je protuzakonito odvesti ili poslati dijete u drugu zemlju radi prisilnog stupanja u brak ili ženskog spolnog sakaćenja, ili to organizirati preko druge osobe. Postoje službe koje mogu reagirati na takve postupke.

Djeca su zakonom zaštićena od fizičkog, seksualnog i emotivnog zlostavljanja, zapostavljanja i nasilja, kod kuće i u školi, te im treba osigurati odgovarajući nadzor i njegu. Fizičko kažnjavanje obično se ne odobrava, a ako uzrokuje veće ozljede, protuzakonito je. Nije dozvoljeno u školama.

Ako neki postupci ozljeđuju ili bi mogli ozljeđivati dijete ili mladu osobu, mogu intervenirati službe za zaštitu djece kako bi im osigurale sigurnost i dobrobit. Ako vi ili netko koga znate treba zaštitu od nasilja ili zlostavljanja, trebete kontaktirati policiju ili službu za zaštitu djece.

Zaštita djece

Child Abuse Prevention Service **1800 688 009**
(CAPS) (24 Hour Freecall Crisis Line)

CAPS website www.childabuseprevention.com.au

Prisilno stupanje u brak

International Social Service (ISS) **1300 657 843**
Australian Branch

ISS website www.iss.org.au

Žensko reproduktivno zdravlje i prava

Običaj ženskog spolnog sakaćenja ili bilo koji drugi postupak kojim se preinačuju ženski spolni organi a da to nije iz zdravstvenih razloga, protuzakonito je u Australiji. Također je protuzakonito odvesti ili poslati dijete u drugu zemlju da se to napravi, ili to organizirati preko druge osobe. Žene i djevojke koje dolaze u Australiju možda imaju zdravstvenih problema zbog takvog postupka. Postoje posebne službe koje im mogu pomoći.

**Sexual Health and Family Planning
ACT**

(02) 6247 3077

Vožnja

Da biste mogli voziti automobil u Australiji, morate imati vozačku dozvolu, a vozilo koje vozite mora biti propisno registrirano. Za informacije o vozačkim dozvolama i registraciji motornih vozila pogledajte 1. poglavlje, *Što treba učiniti ubrzo nakon dolaska*.

Nepridržavanje ili kršenje prometnih propisa može biti kažnjeno visokim novčanim kaznama, gubitkom vozačke dozvole ili čak zatvorom. Upotreba mobilnog telefona za vrijeme vožnje protuzakonita je ukoliko ne koristite telefonski aparat bez upotrebe ruku ('handsfree').

Svi automobili imaju sigurnosne pojaseve za odrasle i stariju djecu. Za malu djecu i bebe trebat ćete posebnu sigurnosnu opremu odobrenu od vlade. Zakonski je propisano da svaka osoba u automobilu mora biti vezana sigurnosnim pojasom ili odgovarajućim pojasom za dijete, a ako ste sudionik prometne nezgode, imorate o tome odmah obavijestiti policiju.

U nekim područjima moguće je unajmiti sigurnosnu opremu za dijete. Da doznate postoji li takva služba u području gdje živite, nazovite:

Kidsafe ACT

(02) 6290 2244

Pomoć na drugim jezicima

131 450

Website

www.kidsafe.com.au

Zakon je osobito strog za prekoračenje brzine ili vožnje pod utjecajem alkohola. Dozvoljena koncentracija alkohola u krvi nije ista u svim državama i teritorijima, a ovisi i o klasi vozačke dozvole vozača. Zabranjeno je piti alkohol kad se vozi. Za više informacija kontaktirajte:

Alcohol Guidelines

(02) 6289 1555

Web stranica

www.alcohol.gov.au/internet/alcohol/publishing.nsf/Content/guidelines

Droge, pušenje i pijenje

O posjedovanju i upotrebi droga postoje mnogi propisi. Kršenje propisa o drogama može dovesti do **oštrih kazni**. Australijski propisi o drogama prave razliku između onih koji upotrebljavaju ilegalne droge i onih koji zarađuju dobivljajući, proizvodeći ili prodavajući droge.

Pušenje duhana je zabranjeno na sve većem broju mjesta u Australiji, uključujući većinu državnih ureda, zdravstvenih ustanova i radnih mjesta. Pušenje u restoranima i trgovačkim centrima također je zabranjeno u većini država i teritorija. Prostori u kojima je pušenje zabranjeno često su, ali ne uvijek, označeni znakom zabrane pušenja ('no smoking').

Prekršaj je ako prodavač proda duhanske proizvode maloljetniku ('minor') (to jest nekome tko je mlađi od 18 godina). Opskrbljivanje maloljetnika duhanom također je zabranjeno u većini država i teritorija.

Konzumiranje alkohola legalno je u Australiji, ali samo na određenim mjestima i u određeno vrijeme. Prekršaj čini svaka osoba koja prodaje ili daje alkohol maloljetniku, tj. osobi mlađoj

od 18 godina. Maloljetnik je također počinitelj prekršaja ako pije alkohol, osim na privatnome posjedu kao što je privatna kuća. Pijenje alkohola zabranjeno je na nekim javnim mjestima.

Australian Drug Information Network
(uključujući informacije na drugim jezicima)

www.adin.com.au

Okoliš

Čisti okoliš i zaštita prirode važni su Australcima. Bacanje smeća, zagađivanje i odlaganje otpada bez dozvole je protuzakonito. Izvorne australske životinje, ribe, školjkaši i biljke zaštićeni su zakonom. Nemojte loviti životinje ili ribe ili skupljati biljke i školjkaše, a da prije ne provjerite da li vam je za to potrebna dozvola. Osim toga, postoje posebna pravila koja se primjenjuju u [National Parks](#) (nacionalnim parkovima) da bi se spriječilo njihovo zagađivanje.

Buka

Postoje zakoni koji štite stanovnike Australije od prekomjerne buke. Propisi se mijenjaju od države do države, ali također ovise od toga da li je mjesto u trgovačkoj, industrijskoj ili stambenoj zoni. U principu, susjedi toleriraju povremenu buku, ali ako je učestala, prekomjerno glasna ili se dešava noću, može se uložiti prigovor općini, državnoj ili teritorijalnoj službi za okoliš ili policiji.

Za obavijesti o zagađenosti i buci, za podnošenje prigovora, te za ostale službe za okoliš:

Environment ACT **13 2281**

Web stranica www.tams.act.gov.au/live/environment

Canberra Connect **13 2281**

Web stranica www.canberraconnect.act.gov.au

Životinje

Australija ima zakone da zaštiti životinje od okrutnog ponašanja i zanemarivanja. Zabranjeno je ubijati životinje u kućnim dvorištima. Ljudi koji se loše ponašaju prema životinjama i pticama mogu biti kažnjeni novčano ili zatvorom. Postoje lokalni propisi o tome koje životinje možete držati u kući. Kućne ljubimce kao što su psi trebate prijaviti na općini. Pogledajte pod 'Dog' u dijelu Government telefonskog imenika [White Pages](#).

Ako imate kućnog ljubimca, odgovorni ste za valjanu brigu o njemu, uključujući hranjenje i higijenu. Mnoge ljubimce treba redovno cijepiti ili liječiti kod veterinara kad su bolesni ili ozlijeđeni. U Australiji se očekuje da se kućne ljubimce da sterilizirati i označiti mikročipom, što je također dužnost vlasnika. Više informacija možete dobiti u lokalnoj veterinarskoj stanici ili **Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA)** (Kraljevskom društvu za suzbijanje okrutnosti prema životinjama).

Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA)(02) 6287 8100

RSPCA e-mail rspca@rspca-act.org.au

Web stranica www.rspca.org.au

Upoznavanje i komuniciranje s ljudima

Kad se s nekim upoznajete, u Australiji se obično rukujete desnom rukom. Ljudi koji se međusobno ne poznaju obično se ne ljube i ne grle prilikom susreta.

Mnogi Australci gledaju u oči ljude s kojima razgovaraju, kao znak poštovanja i da pokažu da slušaju. Međutim, morate biti svjesni da kod nekih to izaziva nelagodu i zbunjuje ih.

Prilikom upoznavanja s novom osobom mnogi se Australci osjećaju nelagodno ako ih se ispituje o njihovoj starosnoj dobi, braku, djeci ili novcu.

Osim ako vam je osoba predstavljena pod vlastitim imenom ili ako vam ne predloži da je zovete imenom, obično joj se obraćate titulom i prezimenom (npr. Mr Wong, Ms Smith, Mrs Brown, Dr Lee). Na poslu i među prijateljima Australci se obično međusobno zovu vlastitim imenom.

Pristojno ponašanje

Australci obično kažu **“please”** kad nešto traže ili trebaju uslugu i obično kažu **“thank you”** kad im netko pomogne ili im nešto da. Ne reći **“please”** i **“thank you”** smatra se nepristojnim.

Australci obično kažu **“excuse me”** da na sebe skrenu nečiju pažnju, a **“sorry”** ako se slučajno s nekim sudare. Australci također kažu **“excuse me”** ili **“pardon me”** ako se podrignu na javnom mjestu ili u nečijoj kući.

Uvijek nastojte doći na vrijeme na sve dogovorene sastanke. Ako vidite da ćete kasniti, pokušajte to javiti osobi s kojom imate sastanak. To je vrlo važno za službene sastanke jer bi vam se moglo zaračunati za kašnjenje ili propuštanje unaprijed dogovorenog sastanka bez prethodne obavijesti. Osobu koja stalno kasni može se smatrati nepouzdanom.

Ako primite pismeni poziv, na njemu će možda biti napisano i 'RSVP' i uz to datum. To znači da bi osoba koja vas poziva željela znati da li ćete doći ili ne. U takvom slučaju pristojno je odgovoriti do navedenog datuma.

Većina Australaca ispuhuje nos u platnene ili papirnate maramice, ne na pločnik. Isto vrijedi i za pljuvanje. Mnogi će vam Australci također reći **“bless you”** kad kihnete – ta fraza nema nikakvo religiozno značenje.

Važno je znati da neko ponašanje nije samo nepristojno, nego i protuzakonito. Tu spada psovanje na javnom mjestu, guranje preko reda i obavljanje male ili velike nužde bilo gdje osim u javnim i privatnim nužnicima.

Oblačenje

Australija je raznoliko društvo. Izbor odjeće koju ljudi nose odražava tu raznolikost. Mnogi ljudi oblače se nemarno ili neformalno zbog udobnosti ili prema društvenoj situaciji ili klimi. Mnogi također radije nose tradicionalnu odjeću, koja može biti vjerska ili običajna, naročito za posebne prigode.

Gotovo i nema zakona ili pravila o oblačenju, iako postoje propisi da se nosi određena odjeća na nekim poslovima i mjestima. Na primjer, na gradilištima se moraju nositi zaštitne cipele i kacige iz sigurnosnih razloga, a ljudi koji rade u policiji, vojsci i nekim poslovima moraju nositi uniforme.

Klubovi, kina i druga mjesta mogu zahtijevati od posjetitelja da nose urednu i čistu odjeću i odgovarajuću obuću.

Možda će vam neki stilovi oblačenja izgledati neprihvatljivi i uvredljivi. Na primjer, neke žene nose odjeću u kojoj je veliki dio tijela otkriven. Ne smijete ih prosuđivati prema standardima zemlje iz koje dolazite. U Australiji, bez obzira kakvim se stilom žene odijevaju, to ne smijete tumačiti kao da su niskog morala ili da žele privući pažnju muškaraca.

Uobičajeni australski izrazi

Mnogi uobičajeni australski izrazi ili žargon mogu izgledati čudno ljudima koji su tek došli u Australiju. Ako niste sigurni što neki izraz znači, možete slobodno pitati. Navodimo nekoliko čestih primjera.

- **Bring a plate** – kad ste pozvani na neko društveno ili poslovno druženje za koje se traži da “bring a plate” (donesete tanjur), to znači da donesete posudu s hranom koju ćete podijeliti s ostalim ljudima.
- **BYO** – to znači 'Bring Your Own' (donesi svoje) piće, što može biti alkohol, sok, bezalkoholno piće ili voda. Neki restorani su BYO. Možete donijeti svoje buteljirano vino, ali će vam se obično računati korištenje čaša, što se naziva 'corkage'.
- **Fortnight** –'fortnight' je razdoblje od dva tjedna. Mnogi Australci primaju plaće ili nadnice dvotjedno.

6. Stanovanje

Iznajmljivanje privatne kuće ili stana

Kuću ili stan se obično unajmljuje preko agenata za nekretnine koji zastupaju stanodavce ili direktno od privatnog stanodavca. Stambene prostore za iznajmljivanje oglašava se u dnevnim listovima, osobito srijedom i subotom, u dijelu novina pod naslovom 'To let' i 'Accommodation vacant'. Također možete otići u agencije za nekretnine i zamoliti ih da vidite njihov popis raspoloživih stanova i kuća za iznajmljivanje. **Stambeni prostor u Australiji nekad je teško pronaći, a stanarina može biti skupa.**

U Australiji je najbolje napraviti pismeni ugovor između stanara i stanodavca kako bi se svi uvjeti mogli točno odrediti. 'Lease' (najamni ugovor) ili 'residential tenancy agreement' (ugovor o iznajmljivanju stambenog prostora) pismeni je ugovor sklopljen između stanara i stanodavca i obično se potpisuje na određeni period od 6 ili 12 mjeseci, ali prije potpisivanja ugovora možete sa stanodavcem ili njegovim agentom pregovarati o periodu iznajmljivanja koji vama najviše odgovara. Po isteku određenog perioda ugovor se obično može obnoviti.

Ako ugovor o iznajmljivanju prekinete prije isteka dogovorenog perioda, to vas može koštati, prema tome nemojte se obvezati ugovorom na duži period nego što možete ostati. **Nemojte potpisivati ugovor ako niste pregledali prostor koju unajmljujete i ako niste potpuno razumjeli odredbe i uvjete toga ugovora jer ste zakonski odgovorni nakon potpisivanja.** (Za više informacija pogledajte niže *Prava i odgovornosti stanara*).

Na početku najamnog odnosa obično morate unaprijed platiti jednomjesečnu stanarinu, kao i *rental bond* (najamni polog). Bond je polog koji se plaća stanodavcu i obično ne bi smio biti veći od iznosa jednomjesečne stanarine. Stanodavac ili agent za nekretnine mora vaš polog pohraniti kod Residential Tenancies Bond Authority (Službe za pologe za stambeni najam).

Prije nego se uselite, napravi se zapisnik o stanju stambenog prostora nazvan 'condition report', kojeg zajedno sastavljate vi i stanodavac ili njegov agent. Taj dokument može biti koristan da se izbjegn timer nesuglasice kada se iseljujete jer su u njemu zabilježena sva oštećenja koja su već postojala kada ste se useljavali u stan. Kada napuštate iznajmljenu kuću ili stan, dobivate svoj polog natrag ako ne dugujete za stanarinu i ako prostor ostavljate čist i bez oštećenja.

Možda imate pravo na izvjesnu financijsku pomoć za plaćanje pologa i stanarine za prvi mjesec. Možda također imate pravo na **Rent Assistance**, doplatu za pomoć u plaćanju stanarine. Informacije o tim isplataima možete dobiti kod [Centrelink](#)-a.

Prava i odgovornosti stanara

Za informacije o pravima i odgovornostima stanara koji unajmljuju privatni stambeni prostor ili da dobijete informativnu knjižicu, obratite se na:

Tenants Advice Service

(02) 6247 2011

Tenants Advice Service Address

PO Box 8

Civic Square ACT 2608

Tenants' Union ACT website

www.tenantsact.org.au

Kupnja kuće ili stana

Kuće i stanovi za prodaju obično budu oglašeni u novinama, a može ih se oglašavati i preko interneta. Agencije za nekretnine također vam mogu dati popis posjeda koje imaju za prodaju. Ako kupujete dom prvi put u Australiji, možda imate pravo na 'First Home Owner Grant'. (Dotaciju kupcima prvog doma), koju daje Australaska vlada.

Ako trebate posuditi novac za kupnju posjeda, obratite se banci, stambenoj zajednici ili drugim financijskim institucijama. Kad ljudi u Australiji kupuju posjed, obično koriste usluge odvjetnika ili javnog bilježnika da im provjeri ispravu o vlasništvu i sredi papire. Još jednom, **ne potpisujte nikakav ugovor ako niste potpuno razumjeli sve odredbe i uvjete.**

Državno stanovanje

Ako primate Centrelink isplate ili imate vrlo niske prihode, možete podnijeti molbu za državno stanovanje. Vrijeme čekanja na državno stanovanje ovisi o tome gdje želite živjeti, o veličini vašeg kućanstva i o hitnosti vaše potrebe. Za informacije o državnom stanovanju nazovite:

ACT Housing

13 3427

Web stranica

www.dhcs.act.gov.au/hcs/public_housing

Hitni smještaj

Hitni smještaj u kriznim situacijama mogu dobiti muškarci i žene u ACT i Queanbeyanu. Za većinu smještaja potrebno je nešto platiti, ali se o tome uvijek može dogovoriti, ovisno o okolnostima. Za popis smještaja nazovite:

[Citizens Advice Bureau](#)

(02) 6248 7988

Canberra Emergency Accommodation Service Crisis Line

(02) 6257 2333

Najvažnije usluge za domaćinstva

Bez obzira unajmljujete li ili kupujete dom, postoji više vrsta usluga za domaćinstva za koje ćete možda trebati priključak. Nastojte obavijetiti kompanije koje vam trebaju dati priključak nekoliko dana prije planiranog useljenja.

Prije potpisivanja bilo kakvog ugovora o uslugama za domaćinstva trebete provjeriti jesu li vam takve usluge potrebne s obzirom na životne okolnosti. U nekim slučajevima ljudi su potpisivali 3-godišnje ugovore za opskrbu strujom iako su živjeli u privremenom smještaju. Važno je razumjeti sve odredbe i uvjete ugovora s dobavljačima prije sklapanja ili potpisivanja bilo kakvog ugovora o uslugama za domaćinstva.

Struja, plin i voda

ActewAGL (struja i voda)

13 1493

ActewAGL (prirodni plin)

13 1886

ActewAGL web stranica

www.actewagl.com.au

Telefon

Telefonske kompanije, uključujući i [Telstra](#), koja je djelomično u društvenom vlasništvu, navedene su u telefonskom imeniku [Yellow Pages](#) pod 'Mobile telephones and accessories' i 'Telephones – long distance'.

Za neke od tih usluga možda ćete morati platiti priključenje. Svakako provjerite s kompanijom prije nego potpišete ugovor. Oni će vam redovno slati račun sa specifikacijom troškova vezanih uz njihove usluge. Trebate im se odmah obratiti ako ne možete platiti račun na vrijeme ili ako biste radije primali manje račune uz češće plaćanje nego veće račune za duže periode. Telefonski pozivi u druge zemlje mogu biti vrlo skupi i troškovi mogu brzo narasti. Inozemne pozive trebalo bi pažljivo pratiti ili koristiti unaprijed plaćene telefonske kartice (koje možete nabaviti u prodavaonicama novina).

Mnogi ljudi u Australiji imaju mobilne telefone, međutim pozivi s mobilnih telefona mogu biti vrlo skupi. Dužina razgovora se obično mjeri u minutama ili jedinicama od 30 sekundi kad se koriste mobilni telefoni, uključujući međugradske i inozemne pozive. **Trebate biti sigurni da**

ste u potpunosti razumjeli financijske i pravne obveze prije nego odlučite kupiti mobilni telefon.

Telecommunications Industry Ombudsman (Pučki pravobranitelj za telekomunikacije) priredio je nekoliko informativnih brošura na engleskom i više drugih jezika o različitim potrošačkim pitanjima. Za više informacija posjetite njegovu web stranicu ili nazovite:

Telecommunications Industry Ombudsman **1800 062 058**

Web stranica www.tio.com.au/publications/FactSheets.htm

Odvoz smeća i recikliranje

ACT vlada osigurava domaćinstvima uslugu odvoza smeća i materijala za recikliranje kao što su papir, staklo, limenke i neke vrste plastike. Postoje posebne 'kante na kotačima' za smeće i za materijale za recikliranje koje treba staviti pored ceste u dane prikupljanja – jednom tjedno smeće, a jednom u dva tjedna materijale za recikliranje. Da biste doznali kad odvoze smeće, a kada druge materijale, raspitajte se kod susjeda ili nazovite:

ACT Waste **132 881**

Web stranica www.tams.act.gov.au/live/Recycling_and_Waste

Prijavite propušteni odvoz smeća ili oštećene kante na:

Cleanaway – Recycling (recikliranje) **(02) 6260 1472**

– Garbage (smeće) **(02) 6260 1547**

7. Zapošljavanje

Traženje posla

Australsko tržište radne snage može biti vrlo konkurentno. Kako će brzo novi doseljenici moći naći posao ovisi o ekonomskim čimbenicima, kvalifikacijama i sposobnostima, vrsti posla koji se traži i posebnim okolnostima koje mogu utjecati na postojanje određenih tipova poslova u različitim dijelovima zemlje.

Dnevni tisak oglašava slobodna radna mjesta kao 'Job vacancies' (ili 'Positions vacant'), osobito subotom. Slobodna radna mjesta također se oglašavaju na internetu. Postoje i privatne agencije za zapošljavanje, čiji je popis u telefonskom imeniku [Yellow Pages](#), te Internet stranice za zapošljavanje.

Svaki stanovnik Australije može se prijaviti u **Centrelink** i **Job Network** za pomoć u traženju posla. Kad ste prijavljeni, mogu vas uputiti na Job Network, koji se sastoji od privatnih, društvenih i državnih organizacija koje su pod ugovorom s Australskom vladom da pomažu ljudima naći posao.

Kao pridošlica, dobro je da razgovarate s iskusnim savjetnikom za zapošljavanje ili se obratite u **Centrelink Career Information Centre** kako biste stekli odgovarajući pristup traženju posla, pogotovo ako imate poteškoća da vas se pozove na razgovor za posao.

Kontaktni podaci za Centrelink

Job Search Information Line	13 6268
Pomoć na drugim jezicima	13 1202
Osobno	Adrese ureda
Informacije na drugim jezicima	Centrelink assistance – we speak your language
Web stranica	www.centrelink.gov.au

Job Network službe

U okviru Job Network-a postoji više službi za zapošljavanje. To su:

- **Job Search Support Services** (Služba za pomoć u traženju posla) – na raspolaganju je nezaposlenim osobama s pravom na te usluge čim se prijave na Centrelink ili Job Network da im se pomogne pronaći posao što je prije moguće
- **Intensive Support Services** (Službe za intenzivnu pomoć) – pruža daljnju pomoć tražiteljima posla, uključujući obuku kako da se ponašaju na razgovorima za posao da bi se mogli uspješno predstaviti potencijalnim poslodavcima
- **Intensive Support – Job Search Training** (Intenzivna pomoć – Poduka kako tražiti posao) – uključuje pružanje individualne pomoći tražiteljima posla da unaprijede svoje vještine u traženju posla (Job Search) i prošire mrežu traženja posla (Job Search Networks). Aktivnosti uključuju pomoć oko pripremanja resumea i pisanja molbi za posao
- **Intensive Support – customised assistance** (Intenzivna pomoć – pojedinačan pristup)– tražiteljima posla koji imaju pravo na te usluge pruža pojedinačnu pomoć, preispitujući prepreke koje im smetaju da dobiju posao i usmjeravajući ih kako da se potrudu u traženju posla
- **New Enterprise Incentive Scheme (NEIS)** (Program poticanja novih poslovanja)– pomaže nezaposlenima da započnu i vode vlastiti posao. Sudionici mogu dobiti NEIS pomoć, koja se sastoji od obuke kako voditi malo poduzeće, materijalne pomoći i savjeta tokom prve godine poslovanja

- **Assessment Fee Subsidy for Overseas Trained Australian Residents** (Potpora za pristojbe za procjenjivanje kvalifikacija australijskih državljana školovanih u inozemstvu) – pomaže u plaćanju ispita i procjenjivanja kvalifikacija.

Važno je imati na umu da vam samim prijavljivanjem u Job Network nije zajamčen posao. Svejedno trebate i dalje aktivno tražiti posao da bi vam se povećale šanse da ga nađete.

Sve osobe koje traže posao mogu također u Centrelink-u besplatno koristiti opremu **Job Network Access**-a. Više Job Network agencija nudi upotrebu telefona, fotokopirnih strojeva, faksova, ekrana osjetljivih na dodir (touch screens) i računala (uključujući internet). Za više informacija o tim uslugama, uključujući tko na njih ima pravo, kontaktirajte:

Job Seeker Hotline **13 6268**

Job Network website www.jobnetwork.gov.au

Centrelink također upućuje stranke za priznavanje inozemnih kvalifikacija i savjetuje ih o drugim lokalnim službama za zapošljavanje.

Uredi Centrelink-a nalaze se u mnogim gradskim naseljima i u većim centrima u unutrašnjosti. Adrese njihovih ureda navedene su pod 'Centrelink' u telefonskom imeniku White Pages i na Centrelink-ovoj web stranici.

Više informacija

Australian Apprenticeships **13 3873**

Web stranica www.australianapprenticeships.gov.au

Workplace website www.workplace.gov.au

Australian Jobsearch website www.jobsearch.gov.au

Skilled Migrant Job Seeker website <https://skilledmigrant.gov.au>

Jobguide website www.jobguide.deewr.gov.au

Program za stjecanje radnog iskustva

[Office of Multicultural Affairs](#) (Ured za multikulturalna pitanja) pri Teritorijalnoj vladi ima program za stjecanje radnog iskustva za dugotrajno nezaposlene ljude različitih podrijetla. On kombinira četverotjedni tečaj uredskih poslova s osmotjednom praksom.

[Work Experience and Support Program](#) **6207 6199**

Kvalifikacije

Preporučuje se da zatražite službeno priznavanje svojih kvalifikacija, jer time povećavate priliku da radite u struci za koju ste kvalificirani.

Zanatske kvalifikacije

Ako imate zanatske kvalifikacije iz strojarstva, građevinarstva, obrade metala, elektrike ili ugostiteljstva, na sljedećim mjestima možete dobiti informacije kako vam se te kvalifikacije mogu priznati u Australiji. Ako živite u Canberri, obratite se:

Trades Recognition Australia
 GPO Box 9879
 MELBOURNE VIC 3001
 Tel: **1300 360 992** ili **(03) 9954 2537**
 Fax: (03) 9954 2588
 Website: www.workplace.gov.au/tra

Za upite iz inozemstva obratite se na:

Trades Recognition Australia
GPO Box 9879
CANBERRA ACT 2601
Tel: **+612 6121 7456**
Fax: +612 6121 7768
E-mail: traenquiries@dewr.gov.au
Website: www.workplace.gov.au/tra

Visoka stručna sprema

Ako tražite posao u određenoj struci, obratite se odgovarajućoj organizaciji za registraciju, za izdavanje dozvola ili strukovnoj organizaciji navedenoj na web stranici Australian Skills Recognition Information (Informacije o priznavanju kvalifikacija u Australiji).

Državni i teritorijalni **Overseas Qualifications Units (OQU)** (Odsjeci za inozemne kvalifikacije) pomažu doseljenicima u dobivanju priznavanja kvalifikacija koje su stekli u inozemstvu. Za više informacija posjetite:

Skills Recognition website

www.immi.gov.au/asri/os-qual-units.htm

Department od Education, Employment and Workplace Relations (DEEWR) (Ministarstvo obrazovanja, zapošljavanja i radnih odnosa) kroz (**Australian Education International-National Office of Overseas Skills Recognition (AEI-NOOSR)**) (Nacionalni ured za priznavanje inozemnih kvalifikacija) daje uz naplatu informacije i savjete o usporedivosti inozemnih kvalifikacija. Za više informacija kontaktirajte:

AEI-NOOSR Hotline

1300 363 079

AEI-NOOSR website

aei.gov.au/AEI/QualificationsRecognition

Napomena: Molimo vas da se raspitate u Overseas Qualifications Unit (OQU) (Odsjeku za inozemne kvalifikacije) prije nego kontaktirate AEI-NOOSR; OQU će vas tamo uputiti ako bude potrebno.

U nekim slučajevima profesionalci obrazovani u inozemstvu koji su australski državljani ili imaju trajnu boravišnu vizu mogu imati pravo na pomoć FEE-HELP za djelomično ili cjelokupno plaćanje troškova obuke za prijelazni studij potreban za priznavanje u Australiji profesionalnih studija završenih u inozemstvu.

FEE-HELP

1800 020 108

Going to Uni website

www.goingtouni.gov.au

ASDOT pruža financijsku pomoć za pokrivanje troškova procjenjivanja kvalifikacija i ispita za profesionalce školovane u inozemstvu u određenim profesijama koji ispunjavaju kriterije.

ASDOT Hotline

1300 363 079

ASDOT website

aei.gov.au/AEI/QualificationsRecognitionInformation/Asdot

Ako dokumenti o vašim kvalifikacijama nisu na engleskom jeziku, trebate ih dati prevesti. Vidite 2. poglavlje, *Pomoć u engleskom*.

Radni uvjeti (prava poslodavca i zaposlenika)

Zaposlenici u Australiji imaju prava i imaju pravo na zaštitu po važećim saveznim i državnim/teritorijalnim zakonima. Ti zakoni donose propise kao što su minimalne stope plaćanja i minimalni radni uvjeti na koje zaposlenici imaju pravo.

Workplace Authority (Nadležno tijelo za radne odnose) je centralno mjesto kojem se mogu obratiti i poslodavci i zaposlenici za besplatan savjet i informacije o australskom sustavu

radnih odnosa. Workplace Authority također pohranjuje ugovore o radnome mjestu i procjenjuje jesu li ti ugovori korektni. Workplace Authority se nalazi u svakom glavnom gradu i može ih se kontaktirati telefonom preko Službe za prevođenje i tumačenje.

Ako vam se čini da se zakoni krivo primjenjuju na vašem radnom mjestu, **Workplace Ombudsman** (Pučki pravobranitelj za radne odnose) može istražiti vaše pritužbe ili pretpostavljeno kršenje saveznog zakona o radnim mjestima, ispitati svaku odredbu ili praksu koja je možda u suprotnosti sa saveznim zakonom o radnim mjestima, pokrenuti sudski postupak da se provede savezni zakon o radnim mjestima, te zastupati radnike koji jesu ili će možda postati stranka u istražnom postupku prema *Workplace Relations Act 1996* (Zakonu o radnim odnosima).

Za daljnje informacije o australskom sustavu radnih odnosa također možete kontaktirati Workplace Infoline ili otići na web stranicu Workplace pri Australskoj vladi.

Pomoć na drugim jezicima 13 14 50

Workplace website www.workplace.gov.au

Workplace Infoline 1300 363 264

Workplace Ombudsman Helpline 1300 724 200

Workplace Ombudsman website www.wo.gov.au

Prema Zakonu o radnim odnosima zaposlenici imaju pravo da se učlane ili ne učlane u strukovni sindikat. Poslodavac ne može otpustiti zaposlenika zato što je učlanjen ili nije učlanjen u sindikat. Za više informacija kontaktirajte **Australian Council of Trade Unions (ACTU)** (Australско vijeće strukovnih sindikata).

ACTU Helpline 1300 362 223

ACTU website www.actu.asn.au

Mirovinski fond

Superannuation (Mirovinski fond) je posebno pripremljena dugoročna investicija za vaše umirovljenje. U svijetu se naziva 'ušteđevina za mirovinu' ili 'mirovinski prihodi'. Investiranje u mirovinski fond dok ste u radnom odnosu pripremljeno je da vam pomogne da stvorite ušteđevinu za život kad odete u mirovinu. Gotovo svaka zaposlena osoba u Australiji član je nekog mirovinskog fonda.

Superannuation u Australiji obično zovu 'Super'.

U većini slučajeva vaš je poslodavac zakonski dužan stavljati iznos u vrijednosti od devet posto (9%) od vaše zarade u mirovinski fond koji vi odaberete. Vi također možete stavljati dodatni novac u svoj Super. Da biste provjerili plaća li vaš poslodavac odgovarajući iznos, trebate se obratiti osobama koje vode vaš mirovinski fond. Dodatne informacije možete dobiti na:

ATO Superannuation Infoline 13 1020

ATO website www.ato.gov.au/super

Australian Securities & Investments Commission (ASIC) 1300 300 630

ASIC website www.fido.asic.gov.au

Porez

Tax File Number (TFN) (porezni broj) je jedinstveni broj koji osobama ili organizacijama izdaje **Australian Tax Office (ATO)**, a potreban je za sve oblike primanja prihoda. Podnesite molbu za TFN kao glavni prioritet. Za nove doseljenike najbrži način dobivanja TFN-a je preko Interneta. **Online TFN registracija** može se obaviti 24 sata dnevno, 7 dana u tjednu, a sve što je potrebno jesu podaci iz vaše putovnice i vaša australska adresa. Nakon desetak dana poštom ćete primiti svoj novi TFN. Svoj TFN morate zaštititi, pa ga ne smijete držati

zapisanog na mjestima gdje ga se može ukrasti, na primjer u lisnici, novčaniku ili mobilnom telefonu.

Obrazac molbe možete dobiti u [uredima Centrelink-a](#), od ATO tako da ga isprintate s ATO web stranice ili ako nazovete TFN Helpline. Vrijeme obrade molbe za izdavanje TFN je 28 dana.

Kad počnete raditi, poslodavac će vas zatražiti da ispunite obrazac TFN Declaration (izjavu o poreznom broju), na koji ćete trebati upisati svoj TFN. Ako još niste dobili TFN, poslodavac vam nema pravo odbijati više od normalnog iznosa za porez sve dok ne istekne standardno vrijeme obrade zahtjeva za TFN.

Ako imate bilo kakav prihod tijekom financijske godine (između 1. srpnja i 30. lipnja), morate predati **Income Tax Return** (poreznu prijavu) do 31. listopada tekuće godine, osim u slučaju kad je drukčije dogovoreno. Kao australski građanin podliježete australskom zakonu pa se od vas traži da prijavite sav prihod koji ste primili u Australiji ili izvan Australije kad ispunjavate poreznu prijavu.

Australija ima **Goods and Services Tax (GST)** (porez na robe i usluge) od 10 posto na većinu roba. GST je uključen u cijenu robe koju plaćate. Neki proizvodi kao što je osnovna hrana, većina usluga školovanja i zdravstva, priznate službe brige o djeci i staračkim domovima oslobođene su od GST.

Ako vodite vlastiti posao, trebat će vam Australian Business Number (ABN) (australski poslovni broj) za **Australian Taxation Office** (Australski porezni ured) i poslovanje s drugim poduzećima. Za više informacija kontaktirajte Australian Taxation Office:

Kako kontaktirati Australian Taxation Office (ATO)

Tax File Number Helpline	13 2861
Upiti o poslu i GST-u	13 2866
Personal Tax Information Line	13 2861
TFN online registracija	www.ato.gov.au/individuals
Tax Office web stranica	www.ato.gov.au

Inozemni posjedi, investicije i primanja

Australski građani plaćaju porez na svoje prihode iz cijelog svijeta i u svojoj poreznoj prijavi moraju navesti sav strani prihod. Jeste li australski građanin za porezne svrhe, određuje se od slučaja do slučaja. Na svojoj internetskoj stranici Australian Taxation Office (ATO) (Australski porezni ured) ima informacije koje će vam pomoći razumjeti vaše porezne obveze.

ATO može dati informacije o postupku s prihodima kao što su:

- od investicija kao što su vrijednosni papiri i iznajmljeni posjedi
- kamate i dohodak od autorskih prava
- poslovne aktivnosti u inozemstvu
- primanje mirovine iz inozemstva.

Ako imate oporezivi prihod iz inozemstva, morate ga prijaviti čak i ako je porez na njega plaćen u zemlji gdje ste taj prihod stekli. Ako se na strani prihod plaća porez u Australiji, a na njega ste platili inozemni porez, možda imate pravo na inozemno porezno potraživanje. Porezi za koje je dozvoljeno potraživanje nazivaju se potraživi porezi (creditable taxes).

Morate prijaviti strani prihod koji je izuzet od australskog poreza. Taj se strani prihod može uzeti u obzir kad se izračunava iznos poreza koji dugujete na svoj neto prihod iz australskih i stranih izvora.

Ako je vaše finansijsko poslovanje složeno, možda je dobro da uzmete poreznog službenika (tax agent) ili zatražite savjet od Australian Taxation Office.

ATO International Tax Essentials

[www.ato.gov.au/individuals/
pathway.asp?pc=001/002/012](http://www.ato.gov.au/individuals/pathway.asp?pc=001/002/012)

8. Socijalna zaštita

Australska vlada doprinosi društvenim i ekonomskim rezultatima pružanjem usluga koje će pomoći ljudima da se osamostale i pomažući potrebite. Socijalna pomoć pruža se uglavnom preko državne ustanove pod imenom **Centrelink. Family Assistance Office** (Ured za pomoć obiteljima) pruža pomoć obiteljima.

[Adrese Centrelink-ovih ureda](#) i [adrese ureda Family Assistance Office](#) možete naći u lokalnom telefonskom imeniku White Pages.

Centrelink-ove isplate

Pravo na financijsku pomoć ovisit će o kategoriji vaše vize i o vašim prilikama, uključujući vaše prihode i posjede. Čak i ako ste dobili trajnu boravišnu vizu, može se primjenjivati rok čekanja na isplate (vidite dolje).

Ako ne govorite engleski, Centrelink vam može osigurati tumača kad dolazite na sastanak. S Centrelinkom možete razgovarati na svom jeziku ako nazovete:

Centrelink (višejezične usluge)

13 1202

Centrelink website

www.centrelink.gov.au

Kad podnosite zahtjev za isplatu, morate u Centrelink-u pokazati isprave kojima vas se može identificirati (putovnica i putne isprave, bankovni račun i podaci o stanovanju). Više informacija o zahtjevima za identifikaciju možete dobiti na gore navedenom telefonskom broju ili ako skinete (download) informativni list [Proving your identity to Centrelink](#) s Centrelink-ove web stranice.

Da biste mogli primati isplate bilo koje vrste financijske pomoći, morate imati Tax File Number (TFN). Centrelink vam može dati obrazac molbe za TFN, koju možete predati u Australian Taxation Office.

Rokovi čekanja

Novi doseljenici obično trebaju živjeti u Australiji s dozvolom stalnog boravka dvije godine prije nego što mogu dobiti većinu isplata socijalne zaštite, uključujući povlastice za nezaposlene i bolesne, đачke i studentske doplatke i brojne druge isplate. U rok čekanja računa se samo vrijeme provedeno u Australiji kao građanin sa stalnim boravkom. Da bi osoba stekla pravo na starosnu ili invalidsku mirovinu, uglavnom treba živjeti u Australiji 10 godina.

Izuzeća od roka čekanja

Izbjeglance i oni koji su došli po humanitarnoj osnovi izuzeti su od dvogodišnjeg roka čekanja. Isto vrijedi i za njihove partnere i ovisnu djecu ako je njihova veza postojala u vrijeme kada je izbjeglica ili osoba koja je došla po humanitarnoj osnovi stigla u Australiju.

Slično tome, partneri i ovisna djeca australskih državljana i osoba koje su sa stalnim boravkom najmanje dvije godine izuzeti su od roka čekanja. Možda se mogu primijeniti i druga izuzeća.

Most payments are only available to people who live in Australia and have permission to remain permanently. A payment called **Special Benefit** may be available during the waiting period, if you are in hardship because of a substantial change of circumstances beyond your control. This payment is only available in very limited circumstances. Not being able to find a job or running out of money are not sufficient reasons to qualify for Special Benefit. If you have migrated with an Assurance of Support, your assurer will be responsible for repaying the amount that has been paid to you.

Većinu isplata mogu dobiti jedino ljudi koji žive u Australiji i imaju pravo na trajni boravak. Tijekom roka čekanja možda ćete imati pravo na **Special Benefit** (posebnu povlasticu) ako

imate poteškoća zbog znatno pomijenjenih okolnosti koje su izvan vaše kontrole. Ova isplata dostupna je samo za vrlo ograničeni broj okolnosti. Nemogućnost da nađete posao ili ostajanje bez novaca nisu dovoljni razlozi da steknete pravo na ovu povlasticu. Ako ste uselili uz Assurance of Support (jamstvo podrške), vaš assurer (jamac) će biti odgovoran za otplaćivanje iznosa koji vam se isplaćuje.

Ako njegujete osobu s trajnim boravkom, možda imate pravo na Carer Payment (Isplatu za njegovatelja), koja ne podliježe roku čekanja, pa ako pružate stalnu njegu, možda imate pravo na Carer Payment i tijekom roka čekanja.

Ako ste obudovjeli, postali invalid ili samohrani roditelj nakon što ste postali australski građanin, možda ćete steći pravo na doplatak ili mirovinu. Možda ćete moći dobiti mirovinu ako niste živjeli u Australiji 10 godina ako ste pokriveni međunarodnim ugovorom socijalne zaštite. U siječnju 2009. Australija je imala ugovore socijalne zaštite s 22 zemalja.

Isplata za hitne slučajeve za doseljenike po humanitarnoj osnovi

Od 1. siječnja 2008. pravo na **Crisis Payment** (Isplatu za krizne slučajeve) prošireno je na doseljenike po humanitarnoj osnovi koji su došli u Australiju prvi puta točno ili poslije 1. siječnja 2008., a koji imaju jednu od sljedećih viza:

- subclass 200 – Refugee (izbjeglica)
- subclass 201 – In-country Special Humanitarian (specijalan humanitarni slučaj u zemlji)
- subclass 202 – Global Special Humanitarian (specijalan humanitarni slučaj globalno)
- subclass 203 – Emergency Rescue (hitno spašavanje), i
- subclass 204 – Woman at Risk (žena izložena opasnosti)

Da bi ispunjavala uvjete za isplatu, osoba mora imati pravo na Centrelink-ovu socijalnu pomoć ili doplatak i biti u teškim financijskim uvjetima. Takva osoba **mora podnijeti zahtjev u roku od 7 dana od dolaska u Australiju** ili kontaktirati Centrelink o namjeri podnošenja zahtjeva u roku od 7 dana od dolaska i onda podnijeti zahtjev u roku od 14 dana od tog kontakta.

Crisis Payment za nove doseljenike po humanitarnoj osnovi jednokratna je isplata koja pruža dodatnu financijsku pomoć za početne potrebe prilikom nastanjivanja. Iznos isplate za krizne slučajeve jednak je dvotjednoj isplati osnovne Centrelink-ove isplate koju ta osoba prima (isključujući dodatne isplate kao što je Rent Assistance (pomoć za plaćanje stanarine) ili Pharmaceutical Allowance (naknada za lijekove).

Isplate za pomoć obiteljima

Ako imate ovisnu djecu, Australaska vlada nudi razne isplate kroz **Family Assistance Office** (Ured za pomoć obiteljima) kako bi pomogla obiteljima s poslovnim i obiteljskim obvezama. Glavne isplate za pomoć obiteljima uključuju Family Tax Benefit (Obiteljska porezna olakšica), Child Care Benefit (Doplatak za troškove čuvanja djece), Child Care Tax Rebate (Smanjenje poreza za čuvanje djece), Baby Bonus (isplata za troškove novorođenčeta) i Maternity Immunisation Allowance (Naknada za cijepljenje djece).

U pravilu, da biste stekli to pravo, morate imati australsku trajnu boravišnu dozvolu, ali postoje neke iznimke. Za ovu vrstu isplata nema roka čekanja. Važno je da razumijete da su doplaci za pomoć obiteljima samo dodatak prihodima i da nisu dovoljni da se samo od njih živi. Doplaci za pomoć obiteljima određuju prema prihodima.

Family Assistance Offices (Uredi za pomoć obiteljima) nalaze se u poslovnicama Centrelinka, Medicare i Australskog poreznog ureda. Za više informacija o isplatama za pomoć obiteljima ili za savjet o tome što imate pravo potraživati kontaktirajte Family Assistance Office.

Kako kontaktirati Family Assistance Office

Telefon	13 6150
Jezici osim engleskog	13 1202
TTY (za osobe s oštećenim sluhom i govorom)	1800 810 586
Family Assistance website	www.familyassist.gov.au

Mladi ljudi

Ako imate djecu stariju od 16 godina, ona možda imaju pravo na isplate socijalne pomoći kao što su Youth Allowance ili Austudy. Za više informacija posjetite www.centrelink.gov.au ili nazovite:

Youth and Student Services	13 2490
na drugim jezicima osim engleskog	13 1202

Netko tko će vas zastupati kod Centrelink-a ili Family Assistance Office

Možete imenovati drugu osobu ili organizaciju – zvanu ‘nominee’ da vas zastupa u poslovima s Centrelink-om i/ili s Family Assistance Office.

Prava i dužnosti

Postoje određena pravila i uvjeti koje morate zadovoljavati da biste primali isplate. Ako ih se ne pridržavate, to se može odraziti na vašim primanjima, čak i ih obustaviti.

Centrelink

Ako primate isplate, morate obavijestiti Centrelink o promjenama životnih okolnosti, kako bi vam se i dalje isplaćivali propisni iznosi. To uključuje:

- promjenu prihoda
- promjenu načina stanovanja
- ako se oženite ili počnete živjeti odvojeno
- počnete ili prestanete studirati
- počnete ili prestanete raditi

Također morate pročitati sva pisma koja vam Centrelink pošalje i odgovoriti na njih ako je potrebno.

Centrelink sluša svoje klijente i to mu pomaže da poboljša svoje usluge. Ako imate pohvalu, prijedlog ili pritužbu, kontaktirajte:

Centrelink’s Customer Relations Unit (besplatan poziv)	1800 050 004
na drugim jezicima osim engleskog	13 1202

Privatnost vaših podataka – Vaše osobne podatke Centrelink ili Family Assistance Office mogu objaviti samo kad je to zakonski dozvoljeno ili kad za to date dozvolu.

Family Assistance Office (Ured Za Pomoć Obiteljima)

Ako primate isplate, morate obavijestiti Family Assistance Office o promjenama obiteljskih okolnosti koje mogu utjecati na vaše pravo na pomoć. Posjetite Family Assistance web stranicu za više informacija o vašim [pravima i dužnostima](#).

Centrelink Multicultural Service Officers

Multicultural Services Officers (MSOs) (Službenici multikulturnih službi) su Centrelinkova veza s doseljeničkim i izbjegličkim zajednicama. Oni daju informacije o programima i uslugama za stranke i zajednice i konzultiraju se na sve strane kako bi pomogli Centrelinku poboljšati usluge.

Više informacija

Centrelink

Centrelink ima mnogo informacija o svojim uslugama i isplatama. Za nove doseljenike i sve one kojima engleski nije glavni jezik postoji veliki izbor prevedenih informacija, uključujući i opći vodič, **'Welcome to Centrelink'** (Dobro došli u Centrelink). Primjerak ovoga vodiča i druge prevedene informacije možete dobiti ako nazovete 13 1202 ili posjetite web stranicu www.centrelink.gov.au i odaberete **'We speak your language'** (Govorimo vaš jezik) na Centrelink-ovoj naslovnici. Daljnje informacije o Centrelink-ovim isplatama i službama možete naći ako na Centrelink-ovoj naslovnici pritisnete **'Individuals'** i onda odaberete **'Moved to Australia'** (Doselili u Australiju). Ostale informacije možete dobiti na sljedećim brojevima:

Centrelink multilingual (pomoć na jezicima osim engleskog)	13 1202
Dogovaranje posjete i radno vrijeme	13 1021
Employment Services, Newstart, Special Benefit	13 2850
Age Pensions i Pensioner Concession Cards	13 2300
Roditelj ili staratelj	13 6150
Youth Allowance i Studentske službe	13 2490
Invalidnost, bolest i njegovatelji	13 2717
Centrelink International Services (inozemne mirovine)	13 1673
New Apprenticeship Line	13 3633
Povratne informacije stranaka	1800 050 004
Centrelink TTY (za osobe s oštećenim sluhom i govorom)	1800 810 586
Customer feedback TTY	1800 000 567
Ako zovete iz inozemstva	+613 6222 3455

Family Assistance Office (Ured za pomoć obiteljima)

Family Assistance Office (Ured za pomoć obiteljima) također daje informacije o svojim uslugama i isplatama. Za novodošle doseljenike i za svakoga kome prvi jezik nije engleski na raspolaganju su različite prevedene informacije o pomoći obiteljima. Da biste dobili prevedeni informativni list o isplatama za pomoć obitelji, nazovite **13 1202** ili posjetite Family Assistance web stranicu i odaberite [Multilingual Services](#).

9. Prijevoz

Javni prijevoz

Autobusne službe

ACT vlada osigurava uslugu mjesnih autobusa (**ACTION**) po cijeloj Canberri. Raspitajte se kod ACTION da doznate imate li pravo na popusnu iskaznicu za vožnju autobusom. Ako vam treba više informacija ili redovi vožnje, razgovarajte s osobljem ACTION-a na autobusnim postajama.

ACTION lokalne autobusne službe

13 1710

Web stranica

www.action.act.gov.au

Redove vožnje za autobuse često možete dobiti od vozača autobusa ili ako nazovete autobusnu kompaniju. Popis autobusnih kompanija naći ćete u telefonskom imeniku [Yellow Pages](#) pod nazivom 'Bus and coach scheduled services'.

Jedina služba koja vozi putnike između Canberre i Queanbeyana je:

Deane's Buslines

(02) 6299 3722

Web stranica

www.deanesbuslines.com.au

Željezničke službe

Za informacije o željezničkoj službi koja vozi izvan Canberre kontaktirajte:

Countrylink

13 2232

Web stranica

www.countrylink.nsw.gov.au

Taksi službe

Taksi služba radi 24 sata dnevno u većini dijelova Australije. Na taksimetru možete očitati cijenu vožnje. Popis taksi kompanija naći ćete u telefonskom imeniku [Yellow Pages](#) pod 'Taxi cabs'. U većini gradova postoje i taksiji koji mogu prevoziti ljude u invalidskim kolicima.

Privatna vozila

Prodaja novih i rabljenih vozila oglašava se u novinama i časopisima, a prodaju se i u prodavaonicama novih automobila ili na prodajnim mjestima za rabljena vozila. U prodajnu cijenu automobila obično nisu uključeni troškovi registracije, poreza i obveznog osiguranja. Te dodatne troškove obično plaća kupac.

Da biste provjerili duguje li prethodni vlasnik za vozilo registrirano u bilo kojoj državi ili teritoriju osim u Western Australiji ili Tasmaniji, kontaktirajte:

Registrar of Encumbered Vehicles

13 32 20

Web stranica

www.revs.nsw.gov.au

Za informacije o posudbi novca za kupnju vozila stupite u vezu sa svojom bankom ili financijskom kompanijom. **Upamtite da trebate razumjeti sve točke i uvjete prije potpisivanja bilo kojeg financijskog ugovora.**

U svakoj državi i teritoriju postoje udruge vozača koje pružaju usluge kao što su pregled vozila za buduće kupce rabljenih vozila, putne informacije, osiguranje i službu na cesti (u slučaju kvara na vozilu). Mnoge njihove usluge dostupne su nečlanovima isto kao i članovima, a pokrivaju članove i preko 'sestrinskih' organizacija u drugim državama i teritorijima.

U ACT možete kontaktirati:

National Road Motorists Association (NRMA)

13 1122

NRMA web stranica

www.nrma.com.au

Da biste mogli voziti u Australiji, potrebna vam je važeća vozačka dozvola. Za informacije o dobivanju **driver's licence** (vozačke dozvole) vidite 1. poglavlje, *Što treba učiniti ubrzo nakon dolaska*.

Napomena: Australijski prometni zakoni su vrlo strogi. Vidite 5. poglavlje, *Australski običaji i zakon*.

10. Školovanje i briga o djeci

Čuvanje djece

Ima mnogo vrsta usluga za cjelodnevno i kratkotrajno čuvanje djece za djecu koja su premala za školu, kao i za djecu školskog uzrasta tijekom izvaškolskih sati. Čitav niz različitih vrsta usluga čuvanja djece naći ćete u telefonskom imeniku [Yellow Pages](#), uključujući **preschools** ili **kindergartens** (predškole ili dječje vrtiće) u kojima pripremaju djecu za školu, **child care** ili **day care centres** (centre za čuvanje male djece ili jaslice) u kojima čuvaju mlađu djecu, te **family day care** (obiteljski dnevni boravak) u kojemu neki roditelj u svojoj obitelji čuva i drugu djecu.

Također postoje **playgroups** (igraonice), kamo dolaze roditelji s djecom da bi djeca naučila međusobno se družiti, a roditelji da popričaju i izmijene informacije.

Playgroup Australia

1800 171 882

Website

www.playgroupaustralia.com.au

Dok pohađate nastavu u sklopu **Adult Migrant English Programme (AMEP)** (Programa engleskog jezika za odrasle doseljenike), možda imate pravo na besplatno čuvanje djece predškolske dobi. Ako nakon završenog AMEP tečaja prijedete na drugi nastavni program, važno je da preispitate način plaćanja čuvanja djece jer drugi programi ne pokrivaju te troškove.

Za informacije o sljedećim uslugama:

- službe za čuvanje djece u vašem području
- raspoložive vrste službi za čuvanje djece i moguća slobodna mjesta
- državna pomoć za plaćanje čuvanja djece
- službe za djecu s posebnim potrebama
- službe za djecu različitog kulturnog podrijetla

kontaktirajte informativnu službu Child Care Access Hotline:

Child Care Access Hotline (8-21 h, od ponedjeljka do petka)

1800 670 305

TTY (za osobe s oštećenim sluhom i govorom)

1800 639 327

Nemojte zaboraviti da možda imate pravo na Child Care Benefit (doplatak za čuvanje djece) ili Family Assistance (obiteljski doplatok) da vam se pomogne oko čuvanja djece i drugih troškova. Vidite 8. poglavlje, *Socijalna zaštita*.

Škole

U predškole mogu ići sva djeca stara četiri godine. Predškole pomažu da se djeca tjelesno, emotivno i društveno razvijaju godinu dana prije odlaska u školu.

Djeca u dobi od 6 do 15 godina moraju ići u školu. Djeca obično počinju ići u školu s 4 ili 5 godina i često nastavljaju školovanje do svoje 17. ili 18. godine, pripremajući se za sveučilište ili drugi oblik daljnjeg školovanja. Općenito, djeca mlađa od 12 ili 13 godina idu u **primary school** (osnovnu školu), a starija djeca pohađaju **high school** (ili 'secondary school') (srednju školu).

Djecu možete upisati u državnu ili nedržavnu školu. Popis škola koje se nalaze u vašem području možete naći pod nazivom 'Schools' u telefonskom imeniku [White Pages](#) ili posjetite web stranicu www.education.gov.au.

Government schools (Državne škole) pružaju besplatno školovanje, ali većina škola traži dobrovoljni doprinos za poboljšanje školskih obrazovnih i sportskih programa. Roditelji sami odlučuju o plaćanju. Postoje dodatni obrazovni materijali i usluge za koje se od roditelja

očekuje da nabave ili plate školi da to učini. Roditelji će možda trebati osigurati svojoj djeci olovke, kemijske olovke, udžbenike i školske uniforme (gdje je potrebno).

Napomena: Učenici s privremenom vizom možda će trebati platiti punu školarinu. O pojedinostima se raspitajte kod pojedinih škola.

Non-government schools (Nedržavne škole) naplaćuju pristojbe, a mogu imati određene vjerske nazore ili pogled na izobrazbu djece. Roditelji koji žele doznati više o privatnim školama, trebali bi se dogovoriti za dolazak u školu s odgovarajućom odgovornom osobom iz nedržavnog školstva ili stupiti u izravnu vezu s izabranom školom.

U svojoj se školi raspitajte o **before and after school care** (brizi o djeci prije i poslije nastave u školi) ili **school holiday programs** (programima tijekom školskih praznika) za djecu školskog uzrasta.

Djeca koja ne govore engleski

Nedavno pristigla djeca koja ne govore engleski mogu se upisati u English Language Schools (ELS) i English Language Centres (ELC), koji imaju programe intenzivnog učenja engleskog jezika za djecu.

Tumači

Roditelji i staratelji koji govore slabo ili uopće ne govore engleski mogu zatražiti školu da osigura tumača kad se raspravlja o stvarima koja se tiču njihove djece. Također mogu koristiti **Translating and Interpreting Service (TIS National)** da kontaktiraju školu.

Translating and Interpreting Service (TIS National)

13 1450

TIS National web stranica

www.immi.gov.au/tis

Upis

Da biste upisali dijete u školu, kontaktirajte školu telefonom ili pođite u školu osobno. Sa sobom ćete trebati ponijeti svoju vizu ili ispravu na temelju koje ste doputovali u Australiju, isprave o datumima rođenja djece i sve druge isprave uključujući školske svjedodžbe koje se odnose na njihovo prethodno školovanje. Možda ćete trebati pokazati i potvrde o njihovom cijepljenju.

Stručno obrazovanje

Tečajevi u sklopu **VET** (Vocational Education and Training) (Stručno obrazovanje i osposobljavanje) i **TAFE** (Technical and Further Education) (Tehničko i daljnje školovanje) napravljeni su za polaznike koji žele postići stručne, tehničke ili zanatske vještine. Brojni tečajevi pokrivaju područja stručne obuke kao što su informatika, poslovne usluge, umjetnost i mediji, turizam i ugostiteljstvo, građevinarstvo i transport, poljoprivredna i rudarska proizvodnja, te strojarstvo. VET i TAFE koledži naplaćuju pristojbe, a polaznici obično trebaju sami kupiti udžbenike. Polaznici moraju imati završenu srednju školu da bi stekli pravo upisa na neke tečajeve. Za više informacija obratite se:

Canberra Institute of Technology (CIT)

(02) 6207 3100

CIT web stranica

www.cit.act.edu.au

Sveučilišta

Australska sveučilišta su među najboljima na svijetu. Običan dodiplomski studij traje 3 godine, ali postoji također i školovanje za dvostruke diplome i poslijediplomski studij koji traju duže. Neke studijske grupe moguće je studirati dopisno i izvanredno. Sveučilišta također nude i kraće tečajeve za profesionalni razvoj.

Informacije o upisu i studijskim grupama potražite na dotičnom sveučilištu ili posjetite web stranicu **Going to university**.

Na web stranici **Study in Australia** nalaze se korisne informacije o studiranju u Australiji, koje se mogu dobiti na 12 jezika.

Study in Australia web stranica

studyinaustralia.gov.au

Going to Uni web stranica

www.goingtouni.gov.au

Za više informacija:

Australian National University (ANU)

6125 5111

www.anu.edu.au

University of Canberra (UC)

6201 5111

www.uc.edu.au

Australian Catholic University (ACU)

6209 1116

www.acu.edu.au

Australian International Hotel School (AIHS)

1800 500 307

www.aihs.edu.au

Troškovi dodiplomskog studija na sveučilištu mogu uključivati pristojbe za studentski sindikat, nepredviđene pristojbe, knjige, troškove smještaja i opće životne troškove. Za više informacija o pomoći koju možda možete dobiti kontaktirajte:

Going to Uni

1800 020 108

Student Enquiry Line

Youth Allowance (Doplatak za mlade) (za osobe u dobi od 16 do 24 godine) i **Austudy** isplate (za osobe od 25 godina i starije) pružaju financijsku potporu redovitim studentima koji pohađaju odobreni studij. Obje isplate ovise o prihodima i imovini, koji trebaju biti unutar određenih granica. Novi doseljenici trebaju čekati dvije godine za stjecanje prava na ove isplate. Za više informacija o ovim shemama financijske potpore stupite u vezu sa Centrelink-om (vidite 8. poglavlje, Socijalna zaštita).

11. Zdravstveni sustav

Medicare

Australska vlada pomaže u pokrivanju troškove liječničkih i bolničkih usluga kroz program zvan **Medicare**. Medicare plaća većinu liječničkih pregleda, rendgenskih snimanja, analiza krvi, boravak u državnoj bolnici i neke druge usluge.

Da doznate da li imate pravo na Medicare i da se prijavite, trebate otići u Medicare ured sa svojim putovnicom, putnim ispravama i trajnom boravišnom vizom.

Medicare **ne plaća** troškove prijevoza automobilom prve pomoći, zubarske usluge, fizioterapiju, naočale, usluge ortopeda i kiropraktičara ili privatnu bolnicu. Više informacija o Medicare-u naći ćete u 1. poglavlju, *Što treba učiniti ubrzo nakon dolaska*.

Medicare website

www.medicareaustralia.gov.au

Centrelink Health Care Card

Ako primete **Centrelink**-ove isplate ili imate niske prihode, možda imate pravo na državnu [Health Care Card](#) (zdravstvenu popusnu iskaznicu). Iskaznica vam daje pravo na razne popuste, uključujući cijenu lijekova i zdravstvenih usluga (liječnik, zubar i kola hitne pomoći). Više informacija o Centrelink-u naći ćete u 8. poglavlju, *Socijalna zaštita*.

Ako i imate Health Care Card, svejedno morate pokazati Medicare Card za sve osnovne bolničke i liječničke obrade za koje koristite Health Care Card.

Privatno zdravstveno osiguranje

Mnogi Australci odlučuju se za plaćanje privatnog zdravstvenog osiguranja. Ono pokriva sve ili neke od troškova liječenja kao privatnog pacijenta u privatnim ili državnim bolnicama, a može uključiti neke usluge koje Medicare ne pokriva, kao što su usluge zubara, većina usluga optičara i prijevoz kolima hitne pomoći. Troškovi i vrste pokrivenih usluga vrlo su različiti, stoga ako odlučite uzeti privatno zdravstveno osiguranje, važno je da usporedite različite fondove i **pažljivo provjerite sve pojedinosti prije nego kupite policu osiguranja**.

Olakšice

Vlada nudi financijske olakšice s ciljem da potakne ljude na uzimanje privatnog zdravstvenog osiguranja. Ako razmišljate o uzimanju privatnog zdravstvenog osiguranja, važno je da znate sljedeće

1. **30 posto Rebate (povrata)** – Svi Australci imaju pravo na povrat od 30 posto premije ako imaju pravo na Medicare i imaju odgovarajuću policu zdravstvenog osiguranja koja pokriva bolničko liječenje, opće liječničke usluge ('ancillary' ili 'extras') ili oboje. (Za osobe stare 65-69 godina povrat je 35 posto, a za osobe starije od 70 godina povrat je 40 posto.)
2. **Medicare Levy Surcharge (Dodatni porez na Medicare)** – Kod većine australskih poreznih obveznika porez koji plaćaju uključuje Medicare Levy (Porez na Medicare). Medicare Levy Surcharge (Dodatni porez na Medicare) je dodatnih 1 posto koji se zaračunava osobama koje zarađuju iznad određenog praga prihoda, a nemaju bolničko osiguranje. Sadašnji pragovi prihoda su AUD 70.000 za samce i AUD 140.000 za parove ili obitelji.
3. **Lifetime Health Cover (Doživotno zdravstveno osiguranje)** – Ovaj program potiče ljude da uzmu bolničko osiguranje u ranoj životnoj dobi. Ako osoba uzme bolničko osiguranje poslije 1. srpnja nakon 31. rođendana, platit će više za istu razinu osiguranja nego osoba koja je uzela osiguranje prije 1. srpnja nakon 31. rođendana. Cijena se povećava za 2 posto za svaku godinu što se kasnije uzme osiguranje.

Posebni se uvjeti primjenjuju kod novih doseljenika koji dođu u Australiju poslije 1. srpnja nakon 31. rođendana. Doseljenici ne plaćaju povećanu cijenu ako kupe privatno bolničko osiguranje u roku od 12 mjeseci od dana kad su prijavljeni kod Medicare.

Važno je razmisliti o uzimanju bolničkog osiguranja prve godine nakon što ste prijavljeni kod Medicare. Ako odlučite čekati duže od 12 mjeseci nakon što ste prijavljeni kod Medicare, morat ćete platiti dodatak na Lifetime Health Cover u iznosu od 2 posto za svaku godinu koliko ste stariji od 30 godina kada konačno odlučite uzeti bolničko osiguranje.

Više informacija

Više informacija o privatnom zdravstvenom osiguranju možete dobiti ako posjetite web stranice www.privatehealth.gov.au i www.phiac.gov.au ili kontaktirate:

Private Health Insurance Ombudsman

1800 640 695

Private Health Insurance Ombudsman web stranica

www.phio.org.au

Liječnička pomoć

Hitni slučajevi

Hitnu liječničku pomoć možete dobiti u nekim zdravstvenim centrima ili odjelima hitne pomoći u bolnicama. Popis državnih i privatnih bolnica naći ćete pod nazivom 'Hospitals' u telefonskom imeniku [White Pages](#). Informacije o kolima hitne pomoći nalaze se u 3. poglavlju, *Hitne službe*.

Kad idete u bolnicu, nemojte zaboraviti ponijeti sa sobom lijekove koje uzimate i također svoju Medicare iskaznicu, člansku iskaznicu privatnog zdravstvenog osiguranja, te zdravstvenu ili umirovljeničku popusnu iskaznicu.

Hitna liječnička pomoć može se dobiti 24 sata dnevno u državnim bolnicama na odjelima hitne pomoći 'Casualty' i 'Emergency'.

Ako slučaj nije hitan, liječničku pomoć trebate tražiti kod liječnika opće prakse.

General Practitioners (GPs) (Liječnici opće prakse)

Ako se ne radi o hitnom slučaju, trebali biste prvo poći svome obiteljskom liječniku (zvanom također i liječnik opće prakse 'general practitioner' ili **GP**) ili u zdravstveni centar. Vi možete izabrati kojem liječniku ili u koji zdravstveni centar želite ići. Oni su navedeni u telefonskom imeniku [Yellow Pages](#) pod 'Medical practitioners'.

Vaš liječnik može naplaćivati po takozvanom **bulk bill** načinu. To znači da će tražiti od vas da potpišete Medicare obrazac, a potom će liječnik taj formular poslati u Medicare, koji tada isplaćuje liječnika. Inače će liječnik naplatiti uslugu od vas, a vi ćete možda moći potraživati novac od Medicare ili od fonda svoga privatnog zdravstvenog osiguranja (ako imate pravo). U svakom slučaju morate ponijeti sa sobom Medicare iskaznicu (i Health Care Card ukoliko je imate).

Tumačenje

Liječnici mogu nazvati prioritetnu telefonsku liniju da dobiju tumača dok traje liječnička konzultacija. Ta je usluga besplatna i za vas i za liječnika ako imate trajnu boravišnu vizu ili australsko državljanstvo i kad liječničku konzultaciju pokriva Medicare. Liječnik također može dogovoriti dolazak tumača u ambulantu ako je to potrebno.

TIS National Doctors Priority Line (24 sata)

1300 131 450

TIS National web stranica

www.immi.gov.au/tis

Specijalisti

Ne možete otići liječniku **specijalistu** a da prije niste bili kod GP-a. Liječnik vas može uputiti drugom liječniku ili specialistu na daljnje liječenje.

Lijekovi

Ako vaš liječnik misli da su vam potrebni lijekovi, možda će vam dati recept, kojeg ćete odnijeti u **chemist shop** ili **pharmacy** (ljekarnu). Mnoge lijekove, kao što su antibiotici, možete dobiti samo na recept. Ako imate Health Care Card (zdravstvenu popusnu iskaznicu) ili Pension Concession Card (mirovinsku popisnu iskaznicu) koje izdaje Centrelink, imat ćete pravo na popust za određene lijekove. Također morate ponijeti svoju Medicare iskaznicu kad podižete lijekove u ljekarni.

Važno je da pažljivo pročitate naljepnice i upute na lijekovima i da pitate ako vam nešto nije jasno. Za pomoć ili informacije o lijekovima razgovarajte sa svojim ljekarnikom ili nazovite:

Medicines Line

1300 888 763

(ponedjeljak do petak, 9-18 h)

Web stranica

www.nps.org.au

Community Health Centres (Društveni zdravstveni centri)

Community Health Centres (društveni zdravstveni centri) pružaju jeftine zdravstvene usluge ljudima svih životnih doba. Svi centri ne nude iste usluge. Međutim, usluge koje se najčešće nude uključuju njegu djece, zdravstveno obrazovanje i promociju zdravlja, fizioterapiju, dentalnu i liječničku njegu, osobno savjetovanje i socijalnu pomoć.

Mentalno zdravlje

Postoji više službi za pomoć ljudima s koji imaju problema s mentalnim zdravljem ili su mentalno bolesni. U većini slučajeva, osobe koje trebaju pomoć zbog poteškoća s mentalnim zdravljem trebale bi se obratiti svom liječniku opće prakse ili društvenom zdravstvenom centru.

[Mental Health ACT](#)

1800 629 354

Usluge za osobe različitog kulturnog i jezičnog podrijetla

Mnoge bolnice i veliki zdravstveni centri imaju grupe zdravstvenih stručnjaka koji pružaju usluge mjesnim doseljeničkim zajednicama. Te usluge uključuju savjetovanje, upućivanje i informacije o zdravlju. Nazovite svoju mjesnu bolnicu ili društveni zdravstveni centar da doznate radi li kod njih **Multicultural Health Worker** (više-kulturni zdravstveni radnik) za vašu jezičnu grupu.

Migrant Health Unit (Zdravstveni ured za doseljenike) može vam pomoći doći do zdravstvenih usluga unutar ACT. Usluge tumača mogu se dobiti na jedanaest različitih jezika navedenih na web stranici Ureda.

[Migrant Health Unit](#)

(02) 6205 3333

(tokom radnog vremena)

Ako vam je potreban zdravstveni tumač za jezik koji nije naveden ili zovete izvan radnog vremena, nazovite Translating and Interpreting Service (TIS National)

TIS National

13 1450

Također postoji služba koja pomaže ljudima različitog kulturnog podrijetla da razumiju i pronađu odgovarajuću njegu za stare osobe.

Multicultural Home And Community Care (HACC)

(02) 6205 1385

[Partners in Culturally Appropriate Care \(PICAC\)](#)

(02) 6205 1302

Dječja sigurnost i prevencija nesreća

Kidsafe, Child Accident Prevention Foundation of Australia (Australaska zaklada za prevenciju dječjih nesreća), nevladina je organizacija koja daje informacije o dječjoj sigurnosti i prevenciji nesreća, te usluge roditeljima i zajednicama. Neke prevedene informativne brošure mogu se naći na internetskoj stranici Kidsafe na odsjecima za Western Australiju i Victoriju.

Kidsafe ACT

(02) 6290 2244

Pomoć na drugim jezicima

131 450

Website

www.kidsafe.com.au

Cijepljenje

Cijepljenje štiti djecu (i odrasle) od opasnih infekcija. Cijepljenje nije obvezno, ali se preporučuje za svu djecu. Neke države i teritoriji (NSW, VIC, TAS i ACT) traže da se pokaže potvrda o cijepljenjima kada dijete pohađa dječji vrtić ili kreće u školu. To je zbog toga da dječji vrtić ili škola zna koja djeca nisu bila cijepljena. Cijepljenje se može obaviti kod obiteljskog liječnika ili u svom Community Health Centru.

Ako želite obaviti cijepljenje u Community Health Centru ili na općini, trebat ćete im se obratiti da doznate koja su cjepiva raspoloživa i kad ih se može dobiti.

Vaše dijete treba biti cijepljeno prema dobnom rasporedu ili imati potvrdu o izuzeću od cijepljenja kako biste mogli primati Child Care Benefit (Doplatak za troškove čuvanja djece).

National Immunisation Infoline

1800 671 811

[Australian Childhood Immunisation Register](http://www.immunise.health.gov.au)

1800 653 809

National Immunisation web stranica

<http://immunise.health.gov.au>

Zubarske usluge

U vašem području rade privatni zubari koji obično naplaćuju svoje usluge. Možda ćete željeti uzeti privatno zdravstveno osiguranje da vam pomogne u plaćanju zubarskih usluga.

Vlade država i teritorija također pružaju ograničeni izbor besplatne njege usta i zubi osobama koje imaju Centrelink-ove popusne iskaznice. Usluge koje pružaju prvenstveno su za olakšanje od bolova i osnovna njega usta i zubi, uključujući i zubne proteze. Molimo obratite se najbližem zdravstvenom centru ili bolnici da doznate više pojedinosti o uslugama u vašem području, kao i Centrelink-u (vidite 8. poglavlje, *Socijalna zaštita*) da biste doznali imate li pravo na popust.

Dobivanje prava na njegu za osobe starije dobi

Prebivališna njega osoba starije dobi je za starije ljude koji iz različitih razloga ne mogu više živjeti u svom domu, npr. zbog bolesti, invalidnosti, gubitka drage osobe, izvanrednog stanja, potreba njihovih negovatelja, obitelji ili prijatelja, ili jednostavno zato što je teško voditi kućanstvo bez pomoći. Oni kojima je potrebno manje njege nego što se nudi u staračkim domovima mogu razmotriti mogućnost stanovanja u stanovima za samostalno življenje ili u umirovljeničkim naseljima.

Aged Care Assessment Teams (ACATs) (Timovi za procjenu potrebne njege za starije osobe) preporučuju koju vrstu usluga koje financira australaska vlada trebate da da biste mogli nastaviti živjeti u svom domu ili da li biste trebali ići u starački dom.

Potrebno je proći 5 koraka ako se želite preseliti u starački dom. To su:

- Procjenjivanje prava na starački dom
- Pronalaženje doma
- Izračunavanje troškova

- Podnošenje zahtjeva
- Useljenje i smještaj.

Za pomoć oko bilo kojih pitanja vezanih uz njegu osoba starije dobi obratite se:

Aged and Community Care InfoLine

1800 500 853

Seniors web stranica

www.seniors.gov.au

Commonwealth Carelink centri pružaju informacije i podršku ljudima koji se brinu za starije osobe i invalide. Za više informacija kontaktirajte:

Commonwealth Carelink Centres

1800 052 222

Carelink Centres website

www.commcarelink.health.gov.au

Postoji i služba koja pomaže ljudima drugih kultura da razumiju i pronađu odgovarajuću njegu za starije osobe:

Multicultural Home And Community Care (HACC)

(02) 6205 1385

[Partners In Culturally Appropriate Care \(PICAC\)](#)

(02) 6205 1302

Više informacija

Za više informacija i podataka o ostalim zdravstvenim službama obratite se svom liječniku, zdravstvenom centru, Community Health Centre-u, bolnici ili ljekarniku.

12. Rekreacija i mediji

Aktivnosti na otvorenom

Australija je vrlo pogodna za aktivnosti na otvorenom, kao što su putovanje, hodanje u prirodi, logorovanje i sport. Postoji nekoliko sigurnosnih pravila kojih se trebate pridržavati kad ste na otvorenom:

- Na plaži plivajte samo na mjestima koja nadgledaju spasioци. Uvijek plivajte između zastavica. Spasioци nisu na svakoj plaži.
- Izvjeđavajte plivati i ribariti sami.
- Nosite šešire i kape po suncu da izbjegnute opekotine od sunca i rak kože. To je naročito važno za djecu, pa mnoge škole zahtijevaju da učenici nose šešire protiv sunca tokom ljetnih mjeseci.
- Stavljajte zaštitne kreme za sunce. Možete ih kupiti u ljekarnama i samoposluživanjima.
- Nije dozvoljeno paljenje vatre i korištenje roštilja u dane total fire ban (totalne zabrane vatre). Za informacije o danima totalne zabrane vatre kontaktirajte:

Weather forecasts **1196**
(Prognoza vremena)

Bureau of Meteorology web stranica www.bom.gov.au/weather/

The Royal Life Saving Society Australia www.royallifesaving.com.au

Swim Australia www.swimaustralia.org.au

Kidsafe www.kidsafe.com.au

Za informacije o ACT nacionalnom parku i drugim rezervatima kontaktirajte

Environment ACT Helpline **(02) 6207 9777**

Web stranica www.tams.act.gov.au/live/environment

Mediji

Većina novinarnica u glavnim trgovačkim centrima prodaje novine na različitim jezicima, ali ako nemaju one koje vi želite, možete zatražiti da ih naruče za vas.

[Special Broadcasting Service \(SBS\)](#) televizijske i radio postaje imaju programe na mnogim različitim jezicima. Tjedni programi objavljeni su u gradskim novinama. Popis etničkih radio postaja možete naći web stranici National Ethnic and Multicultural Broadcasters' Council (NEMBC): www.nembc.org.au

Višejezične radio postaje u Canberri:

Radio postaja	Frekvencija
Community Radio 2XX	98.3 FM
Canberra Multicultural Service	91.1 FM
SBS radio	105.5 FM

Prije potpisivanja bilo kakvog ugovora za komunikacijske usluge potrošači trebaju provjeriti jesu li im takve usluge uopće potrebne s obzirom na životne okolnosti. U nekim

slučajevima ljudi su se pretplatili na plaćenu televiziju vjerujući da im je to potrebno za gledanje običnog programa.

Internet

Postoji više programa koji omogućuju besplatan ili vrlo jeftin pristup internetu i obuku o korištenju za one koji ga inače ne bi mogli koristiti. Za više informacija obratite se na svoju općinu ili školu (u ruralnim i regionalnim područjima). Javne knjižnice nekad imaju besplatan pristup internetu.

Australian Library Gateway

www.nla.gov.au/libraries

Australian Internet Cafes

www.gnomon.com.au/publications/netaccess/

13. Ministarstvo useljavanja i državljanstva

Department of Immigration and Citizenship (DIAC) (Ministarstvo useljavanja i državljanstva) glavno je kontaktno mjesto za sve poslove u vezi s vizama i australskim državljanstvom. Mnogo općih informacija također možete naći na DIAC web stranicama **Living in Australia**, uključujući nastanjanje u Australiji.

DIAC upiti **131 881**

DIAC website www.immi.gov.au

Living in Australia web stranice www.immi.gov.au/living-in-australia

Područni uredi Ministarstva pružaju razne usluge za doseljenike, kao što je izdavanje viza i dozvola, te rješavanje molbi za privremeni ili stalni boravak:

DIAC ACT & Regions Office
3 Lonsdale St
BRADDON ACT 2612

Radno vrijeme u uredima:

Ponedjeljak i Utorak **9.00 – 16.00 h**

Srijeda **9.00 – 13.00 h**

Četvrtak i Petak **9.00 – 16.00 h**

Australsko državljanstvo

Za većinu građana sa stalnom boravišnom dozvolom prvi korak da postanu australski državljani jest da polože test za stjecanje državljanstva. Da biste se pripremili za test, trebate čitati udžbenik za državljanstvo, koji se nalazi na dolje navedenoj web stranici.

Nakon što ste položili test za stjecanje državljanstva i ispunili ostale uvjete za australsko državljanstvo, uključujući da ste živjeli u Australiji određeni vremenski period i da imate dobar karakter, trebat ćete podnijeti molbu za australsko državljanstvo. Ako je molba odobrena, bit ćete pozvani na ceremoniju primanja državljanstva. Na toj ceremoniji većina odraslih podnositelja molbe trebat će dati prisegu o odanosti prije nego postanu australski državljani. Više informacija, uključujući tko ima pravo na državljanstvo i obrasce za molbu, možete dobiti na:

Citizenship Information Line (u Australiji) **131 880**

Citizenship website www.citizenship.gov.au

Nakon što ste postali australski državljanin, možete podnijeti molbu za dobivanje australske putovnice. Ako zadržite državljanstvo druge zemlje i australsko državljanstvo, trebali biste putovati iz Australije i u Australiju koristeći svoju australsku putovnicu.

Australski državljani se obvezno moraju upisati na birački popis za glasovanje ako imaju 18 godina ili više. Prilika je da se upišete na ceremoniji primanja australskog državljanstva. Upisati se možete već sa 17 godina kako biste bili spremni za glasovanje kad navršite 18 godina.

Prijavne obrasce možete dobiti u poštanskim uredima, uredima **Australian Electoral Commission (AEC)** (Australskog izbornog povjerenstva) i na web stranici AEC.

Ispunjavanje jednog prijavnog obrasca dovoljno je da vas upiše za savezne izbore, državne ili teritorijalne izbore i većinu izbora mjesne uprave. Svaki put kad promijenite adresu, morate ispuniti novi prijavni obrazac. Više informacija možete naći na web stranicama (uključujući i informacije na drugim jezicima) ili nazovite AEC ako imate bilo kakvih pitanja.

Povratne vize građana

Ako imate trajnu boravišnu vizu i namjeravate oputovati iz Australije na određeno vrijeme, ali se želite vratiti u Australiju, trebat će vam **Resident Return Visa** (povratna viza građana). Obratite se DIAC-u da doznate hoće li vam trebati viza za povratak u Australiju.

Posjet rodbine u Australiju

U posjet

Posjetitelji trebaju podnijeti molbu za izdavanje vize koja će pokriti čitavo vrijeme njihovog boravka u Australiji. Svaka vrsta posjetiteljske vize ima svoje posebne uvjete, stoga se obratite najbližem **Australian Overseas Immigration Office** (Australskom uredu za prekomorsko useljavanje) (vidite dolje) za više informacija.

Electronic Travel Authority (ETA) (Sustav elektroničke putničke ovjere) dostupan je imaočima putovnice u više od 30 država preko ovlaštenih putničkih agencija i aviokompanija i većine australskih diplomatskih ureda. ETA omogućuje mnogim kratkoročnim posjetiteljima u Australiju da dobiju odobrenje za put u Australiju istovremeno kad rezerviraju putovanje. Preko ETA-e putnik ne treba popunjavati molbu za dobivanje vize. Više informacije možete dobiti na www.eta.immi.gov.au.

Useljavanje

Postoje tri glavna dijela australskog programa useljavanja:

- **Family migration** (Obiteljsko useljenje). Podnositelj molbe mora imati rođaka u Australiji koji će mu biti pokrovitelj.
- **Skilled migration** (Useljavanje stručnjaka). Podnositelj molbe mora imati znanje ili posebne sposobnosti kojima će doprinijeti gospodarstvu ili drugim područjima australskog života.
- **Refugee, Humanitarian, Special Humanitarian and Special Assistance programs** (Izbjeglički, Humanitarni, Poseban humanitarni program i Program posebne pomoći).

Postoje strogi uvjeti za svaku useljeničku kategoriju koje vaša rodbina treba ispunjavati da bi mogli useliti. Pravila useljavanja su složena i često se mijenjaju, stoga je najbolje da se obratite DIAC-u za informacije o svojoj situaciji. Za više informacija vidite:

Migrating to Australia

www.immi.gov.au/immigration.htm

Popis australskih inozemnih ureda za useljavanje nalazi se na www.immi.gov.au/contacts/overseas/index.htm.